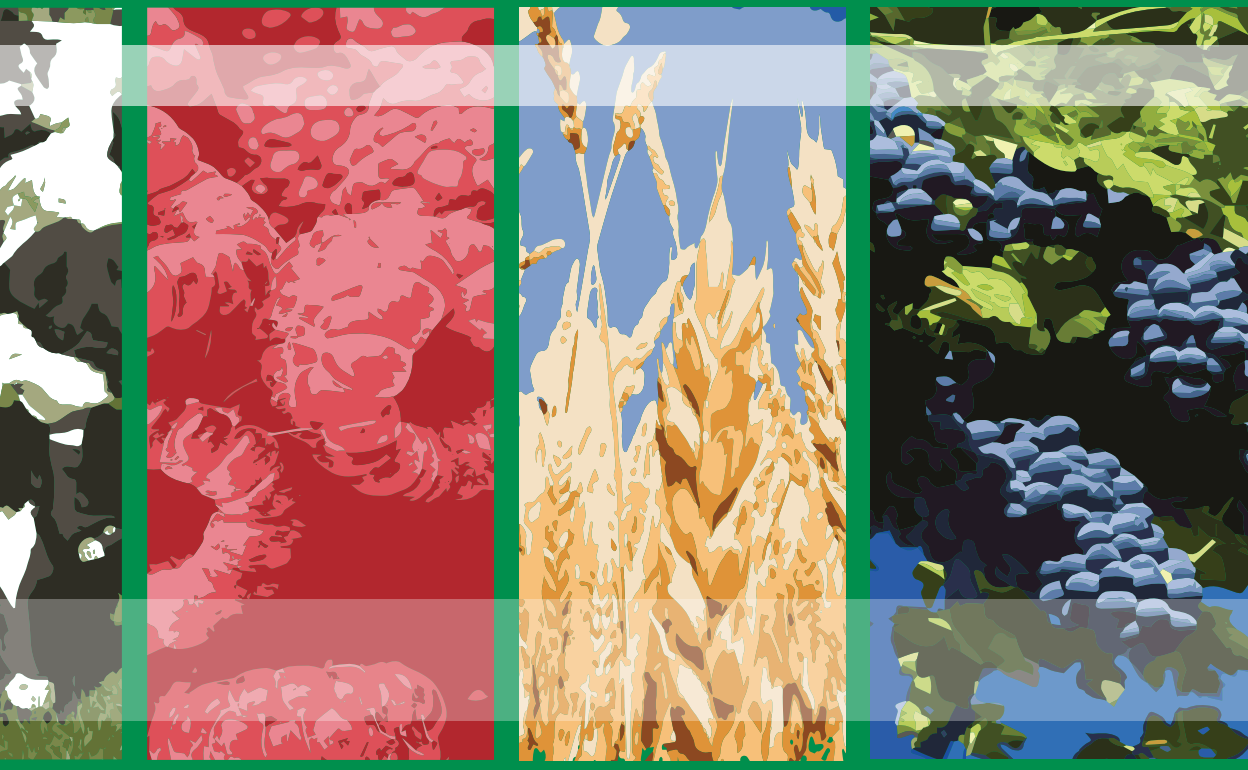
Stalna konferencija gradova i opština

Savez gradova i opština Srbije

Natalija Bogdanov
Slobodan Živanović
Aleksandar Bogunović

PRIRUČNIK ZA PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

PRIRUČNIK ZA PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

Natalija Bogdanov
Slobodan Živanović
Aleksandar Bogunović

PRIRUČNIK ZA PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

Beograd, 2018

PRIRUČNIK ZA PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

Autori
Natalija Bogdanov
Slobodan Živanović
Aleksandar Bogunović

Izdavač
Stalna konferencija gradova i opština
– Savez gradova i opština Srbije
Makedonska 22, 11000 Beograd

Za izdavača
Đorđe Staničić, generalni sekretar SKGO

Lektura i korektura
Ivana Andrić

Dizajn i priprema za štampu
Atelje, Beograd
www.atelje.rs

Štampa
Dosije studio, Beograd
www.dosije.rs

Tiraž: 500 primeraka

ISBN 978-86-88459-91-4

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

Izradu i objavljivanje ove publikacije podržao je projekat „Institucionalna podrška SKGO - druga faza", koji finansira Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (*SDC*), a sprovodi SKGO. Ova publikacija ne predstavlja stavove Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (*SDC*) i SKGO. Za informacije i stavove u ovoj publikaciji odgovorni su isključivo autori.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 7

LISTA SKRAĆENICA 9

1. STRATEŠKO PLANIRANJE U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE 11
- **1.1. Strateško planiranje i jedinice lokalne samouprave** 11
- **1.2. Strateško planiranje razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u jedinicama lokalne samouprave u Srbiji** 14

2. FAZE STRATEŠKOG PLANIRANJA 17
- **2.1. Animacija ključnih učesnika** 18
- **2.2. Analiza stanja** 19
- **2.3. Izrada *SWOT* analize i tabele** 23
- **2.4. Operativno planiranje** 26
- **2.5. Primena nove politike** 28
- **2.6. Praćenje i ocenjivanje** 29

3. PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE 31
- **3.1. Osnovna načela programiranja budžetske podrške ruralnom razvoju** 31
- **3.2. Osnovna načela za odabir mera budžetske podrške ruralnom razvoju** 33

4. UPUTSTVO ZA POPUNJAVANJE OBRASCA ZA PROGRAMIRANJE MERA PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU 37
- **4.1. Opšte informacije i tabelarni prikaz planiranih mera** 37
  - *4.1.1. Analiza stanja* 37
  - *4.1.2. Tabelarni prikaz planiranih mera u programu* 38
  - *4.1.3. Ciljna grupa i značaj promene koja se očekuje za korisnike nakon primene programa* 39
  - *4.1.4. Informisanje korisnika o mogućnostima koje pruža program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja* 41
  - *4.1.5. Nadzor i evaluacija* 41

4.2. Opis planiranih mera ... 41
4.2.1. Naziv i šifra mere: _____ ... 42
4.2.2. Obrazloženje ... 43
4.2.3. Ciljevi mere ... 44
4.2.4. Veza sa merama Nacionalnog programa za ruralni razvoj Republike Srbije (NPRR) ... 45
4.2.5. Krajnji korisnici ... 46
4.2.6. Ekonomska održivost ... 46
4.2.7. Opšti kriterijumi za korisnike ... 47
4.2.8. Specifični kriterijumi ... 47
4.2.9. Lista predviđenih investicija u okviru mere ... 51
4.2.10. Kriterijumi selekcije ... 52
4.2.11. Intenzitet pomoći ... 53
4.2.12. Indikatori (pokazatelji) ... 61
4.2.13. Administrativna procedura ... 61

LITERATURA ... 63

PRILOG ... 65

PREDGOVOR

Svrha ovog priručnika je da pomogne nadležnim organima jedinica lokalne samouprave obrazovanim u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja u nastojanjima da unaprede svoje delovanje i uspostave efikasan sistem višegodišnjeg planiranja mera, projekata i aktivnosti vezanih za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Primarni fokus priručnika je na osnovnim načelima programiranja budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju. Kao takav, priručnik treba da doprinese osnaživanju kapaciteta lokalne samouprave uključene u aktivnosti vezane za poljoprivredu i ruralna područja. Autori su duboko svesni činjenice da se kapaciteti gradskih/opštinskih administracija u Srbiji znatno razlikuju u pogledu sposobnosti da pripreme planska dokumenta (strategije, programe itd.), kao i da ih efikasno realizuju. Neke opštine i gradovi, posebno oni koji su imali donatorsku pomoć, brže su napredovali u usvajanju osnovnih načela modernog upravljanja javnim politikama, dok je u drugima taj proces bio sporiji i otežan usled niza (kako subjektivnih tako i objektivnih) faktora. Otuda smernice opisane u ovom priručniku neće uvek i neće jednako biti relevantne za sve korisnike.

Imajući u vidu da su početna znanja i iskustva potencijalnih korisnika različita, opredelili smo se da objasnimo osnovne elemente procesa strateškog planiranja, dok je procesu programiranja budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju poklonjena posebna pažnja. Za ovakav pristup smo se opredelili budući da je programiranje u neposrednoj i direktnoj nadležnosti lokalne samouprave, za čije potrebe je priručnik i napisan. Nadamo se da smo ovakvom strukturom teksta obezbedili to da zainteresovani korisnici mogu lakše izdvojiti ono što misle da će im pomoći da započnu ili poboljšaju proces strateškog planiranja.

Do sada su mnoge jedinice lokalne samouprave pripremile svoja *planska dokumenta (razvojne planove, strategije, programe itd.)*, koja se znatno razlikuju u pogledu pristupa, metodologije za njihovu izradu, pa samim tim i sadržaja. Iz tog razloga deo priručnika bi trebalo da predloži neke opšte smernice i pravila, kao i metodologije kojih se treba pridržavati prilikom definisanja pojedinih poglavlja planskih dokumenata, a samim tim i prilikom izrade predloga mera podrške vezanih za dostizanje dobro definisanih ciljeva (opštih i posebnih). Smernice treba da doprinesu i uvođenju jedinstvene terminologije i načina definisanja mera i pratećih aktivnosti i projekata[1] u skladu sa novim

1 Prema Zakonu o planskom sistemu RS, *mera* je definisana kao skup ključnih i povezanih aktivnosti koje se preduzimaju radi postizanja opšteg ili posebnog cilja, odnosno željenog učinka javne politike. Sa druge

smernicama zajedničke evropske politike (sa kojima su nacionalni programi već usaglašeni), kao i sa zakonodavnim okvirom koji uređuje sistem upravljanja javnim politikama (Zakon o planskom sistemu Republike Srbije „Sl. glasnik RS", broj 30/18). Time se dodatno uspostavlja jednoobrazan i komplementaran sistem podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju i kreira dobra podrška kako za promociju postojećih programa tako i za pripremu i realizaciju budućih mera i aktivnosti u skladu sa pravilima EU, a posebno pravilima za sprovođenje *IPARD* programa.

Nadamo se da će smernice iz priručnika biti od velike koristi pre svega administrativnim strukturama uključenim u proces izrade programa podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju, koji se od marta 2015. godine realizuje prema Pravilniku o obrascu i sadržini programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja i obrascu izveštaja o sprovođenju mera poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja („Sl. glasnik RS", br. 24/15, 111/15, 110/16, 16/18).

Priručnik je strukturiran u četiri poglavlja, i to tako da najpre obrađuje pitanje značaja procesa strateškog planiranja u jedinicama lokalne samouprave; potom su opisane faze strateškog planiranja (sa odgovarajućim primerima iz oblasti poljoprivrede); nastavlja se poglavljem o programiranju budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju u jedinicama lokalne samouprave; a završava se setom praktičnih smernica za administraciju i ostale zainteresovane korisnike.

---

strane, *projekat* je vremenski ograničen skup aktivnosti koje se odnose na jednu ili više mera za sprovođenje javne politike, povezanih sa jasno određenim zajedničkim ciljem, odnosno promenom koja se želi postići, budžetom i drugim resursima za njegovo sprovođenje i upravljačkom strukturom.

LISTA SKRAĆENICA

EU	Evropska unija
IPARD	Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj
PCM	upravljanje projektnim ciklusom (engl. *Project Cicle Management*)
NVO	nevladine organizacije
***SWOT* analiza**	instrument koji se koristi u strateškom planiranju za upoređivanje unutrašnjih snaga i slabosti sa prilikama i pretnjama koje se pojavljuju u okruženju
JLS	Jedinica lokalne samouprave
NPRR	Nacionalni program ruralnog razvoja Republike Srbije

1. STRATEŠKO PLANIRANJE U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

1.1. Strateško planiranje i jedinice lokalne samouprave

Strateško planiranje je proces koji pomaže lokalnim vlastima da realizuju svoje razvojne vizije, postavljanjem ciljeva i zadataka na sistematičan način. Strateško planiranje nije samo sebi cilj, niti odraz uspešnosti ili neuspešnosti lokalnih vlasti, već je to odraz dobre prakse i sredstvo za poboljšanje načina rada. Jednostavno rečeno, *strateškim planiranjem moći ćete da sagledate šta se dešava danas, gde želite da budete u budućnosti i koje korake ćete morati da načinite da tamo stignete*[2].

Strateško planiranje nije isto što i dugoročno planiranje. Razlika je u tome što ova dva tipa planiranja različito tretiraju okruženje u kojem se donose odluke za budući period:

- Dugoročno planiranje je zasnovano na pretpostavci da je okruženje relativno stabilno te da nam naše znanje o sadašnjem stanju omogućuje da pravimo pouzdane planove za budućnost.
- Strateško planiranje polazi od toga da želimo da kreiramo sistem koji bi bio sposoban da odgovori na promene u okruženju koje je dinamično i teško predvidivo. Ono nam omogućuje da fleksibilno i efikasno odgovorimo na nenadane izazove koje će okruženje nametati (veće prirodne katastrofe, ekonomske krize i šokovi, sistemski debalansi).

S obzirom na vremenski horizont na koji se odnose strateške odluke, razlikujemo dve vrste planiranja:

- Strateško planiranje je proces u kojem se identifikuju odluke i ciljevi koji su fundamentalni, proizlaze iz strateških problema. Ovakvim planiranjem određuju se pravci delovanja koji su usmereni na duže vremenskom razdoblje.

2 Iako *strateško planiranje* nije termin koji poznaje Zakon o planskom sistemu RS, on nije u koliziji sa zakonskim rešenjima. S obzirom na njegovu ustaljenost u naučnim krugovima i stručnoj javnosti, smatramo ga odgovarajućim za primenu u ovom priručniku.

- Operativno (akciono) planiranje je proces kojim se identifikuju akcije za postizanje jasno određenog cilja, usmerene su na prevazilaženje jasno identifikovanog specifičnog problema i odnose se na kraći vremenski period. Budžetsko programiranje spada u ovo planiranje.

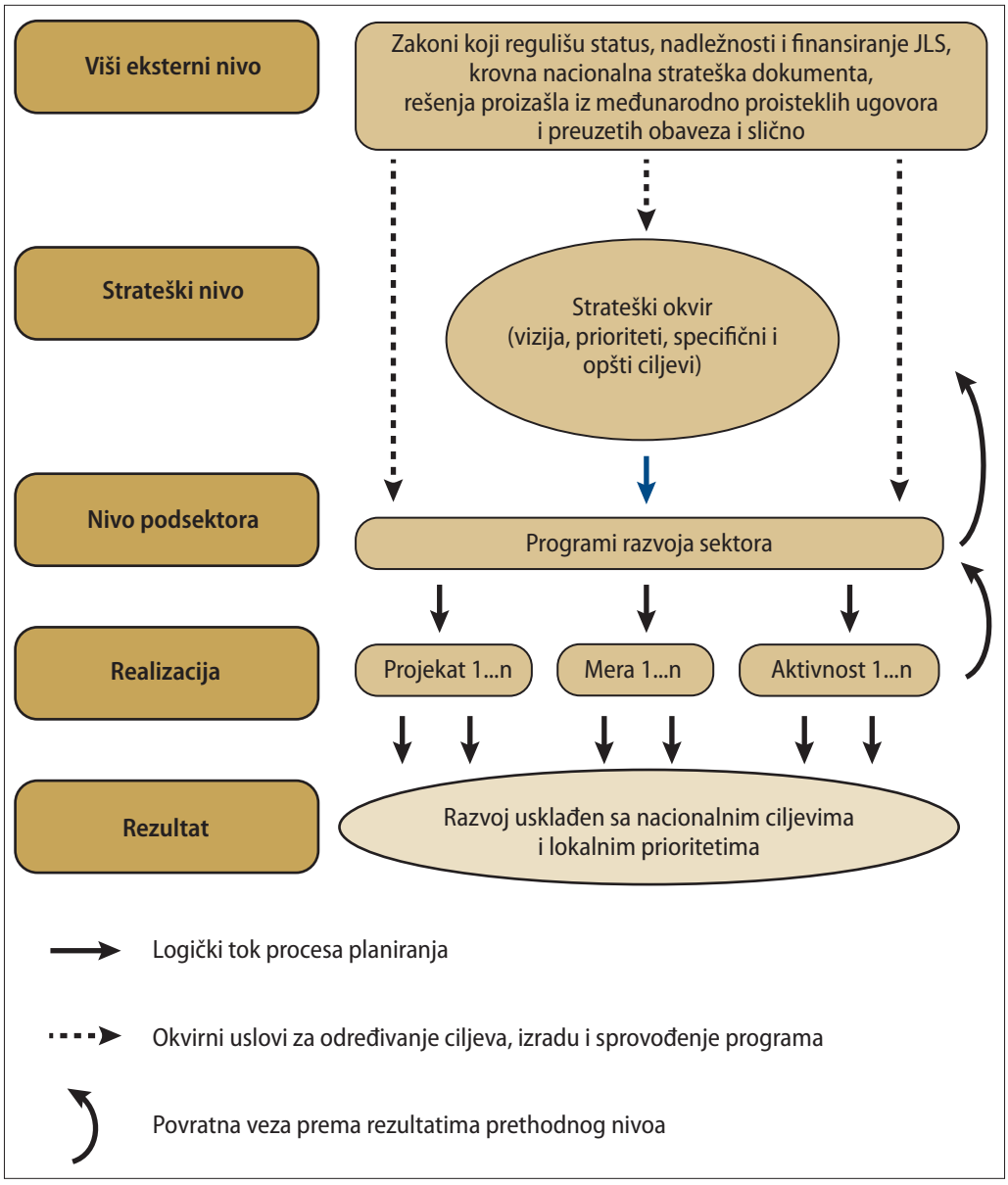
Jedinice lokalne samouprave se znatno razlikuju kako u pogledu svojih razvojnih kapaciteta i šansi, tako i u pogledu organizacionih struktura i načina rada. Nezavisno od ovih razlika, izazovi sa kojima se lokalne vlasti susreću u svojoj svakodnevnoj praksi su slični, kao što su slična i očekivanja građana od svojih izabranih predstavnika i opštinske administracije.

Načini na koje lokalne samouprave reaguju na ove izazove su, međutim, različiti – dok se neke rukovode određenim, jasno definisanim i usvojenim načelima i smernicama razvoja, druge primenjuju *ad hoc* rešenja. Praktično, neke lokalne vlasti su usvajanjem planskih dokumenata jasno definisale svoje srednjoročne i dugoročne opšte i posebne ciljeve i načela za koje se zalažu, dok se razvoj drugih zasniva na dnevnim odlukama, bez jasne vizije o budućnosti i bez definisanih okvira delovanja.

Reaktivno planiranje – Čekati i videti kako se stvari razvijaju
Dugoročno planiranje – Predviđati i pripremiti se za očekivano stanje
Strateško planiranje – Preduzimati korake kako bi se dogodilo ono što želimo

Ipak, čak i u situacijama kada su planska dokumenta (plan razvoja, strategije, programi i akcioni planovi) usvojena, uspeh u radu jedinica lokalne samouprave nije automatski zagarantovan. Po pravilu, efektivan i efikasan napredak može se postići samo ukoliko postoje jasni dogovori o ciljevima kojima se teži i načinu na koji se ti ciljevi mogu ostvariti. *Okvir u kojem se dešava proces strateškog planiranja u jedinicama lokalne samouprave nije potpuno slobodan i nezavisan od šireg okruženja.* Kao što nacionalna planska dokumenta moraju imati jasno definisane okvire (zakonska regulativa, međunarodno prihvaćene obaveze i ugovori), tako i jedinice lokalne samouprave prilikom planiranja svojih aktivnosti moraju imati u vidu institucionalni ambijent u kojem se njihov razvoj odvija. To znači da na lokalna planska dokumenta utiču zakonska rešenja, podzakonska akta (uredbe, odluke itd.), ali isto tako i brojne zvanične i poluzvanične odluke, odnosi i partnerstva. Planska dokumenta jedinica lokalne samouprave moraju biti usklađena sa planskim dokumentima višeg hijerarhijskog reda, pri čemu ih lokalne vlasti samostalno donose u skladu sa svojim prioritetima. Međusobna uslovljenost i povezanost lokalnih planskih dokumenata sa širim okruženjem prikazana na Šemi 1.

Šema 1. Nivoi strateškog planiranja i njihova međusobna povezanost

Napomena: adaptacija autora prema: Dr Stefan Dräger et al., 2003.

1.2. Strateško planiranje razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u jedinicama lokalne samouprave u Srbiji

Jedinice lokalne samouprave dobijaju sve veću ulogu u upravljanju lokalnim razvojem u Republici Srbiji. Reformama niza zakonskih rešenja tokom poslednje decenije nadležnosti jedinica lokalnih samouprava su proširene, što je doprinelo tome da se one aktivnije angažuju na pripremi i usvajanju planskih dokumenata. Do danas, svaki grad i opština u Srbiji usvojili su najmanje jedan planski dokument. Većina ovih dokumenata se odnosi na održivi razvoj, socijalnu politiku, osetljive društvene grupe, ekologiju, ekonomski razvoj, poljoprivredu i ruralni razvoj i dr.

Valja napomenuti da je Zakon o planskom sistemu predvideo širok spektar planskih dokumenata kroz koje jedinice lokalne samouprave mogu da definišu i sprovode svoje javne politike. Navedenim zakonom su propisani i obuhvat planskih dokumenata, kao i jasan hijerarhijski odnos između njih.

Sam *planski dokument* je definisan kao *akt kojim učesnik u planskom sistemu postavlja ciljeve, utvrđuje prioritete javnih politika, odnosno planira mere i aktivnosti za njihovo dostizanje, u okvirima svojih nadležnosti i u vezi sa svojim funkcionisanjem*.

Za nivo jedinice lokalne samouprave zakonodavac je predvideo *plan razvoja jedinice lokalne samouprave*, kao hijerarhijski najviši, dugoročan i sveobuhvatan planski dokument, kojim se određuju prioritetni ciljevi razvoja koji se žele postići u jedinici lokalne samouprave. Pored njega, jedinice lokalne samouprave mogu, uzavisnosti od svojih potreba, izrađivati i sprovoditi i *dokumente javnih politika* u koje spadaju:

- *strategija* – osnovni dokument javne politike, kojim se na celovit način utvrđuju strateški pravac delovanja i javne politike u jednoj (ili više, ukoliko se za tim ukaže potreba) oblasti planiranja i sprovođenja javnih politika; strategija po pravilu ima *jedan opšti i pet posebnih ciljeva*;
- *program* – dokument javne politike koji razrađuje poseban cilj strategije ili nekog drugog planskog dokumenta (plana razvoja) u skladu sa kojim se donosi;
- *koncept politike* – polazni dokument javne politike kojim se usvajaju načela i/ili smernice po kojima će se sprovoditi sistemska reforma u određenoj oblasti;
- *akcioni plan* – dokument javne politike najvišeg nivoa detaljnosti, kojim se razrađuju strategija ili program, radi upravljanja dinamikom sprovođenja mera javnih politika koje doprinose ostvarivanju ciljeva strategije, odnosno programa.

Zakonom je propisano i to da se prilikom izrade i usvajanja planskih dokumenata vodi računa o njihovoj usklađenosti sa Ustavom, potvrđenim međunarodnim ugovorima, zakonom, kao i sa planskim dokumentima višeg hijerarhijskog nivoa. Tako se prilikom izrade planskih dokumenata jedinice lokalne samouprave vodi računa i o njihovoj usklađenosti sa planskim dokumentima donetim na republičkom nivou i nivou autonomne pokrajine na čijoj se teritoriji nalaze, kao i sa planskim dokumentima

višeg hijerarhijskog nivoa same jedinice lokalne samouprave, pri čemu se imaju u vidu izvorne nadležnostima jedinice lokalne samouprave i autonomne pokrajine u domenu planiranja, propisane Ustavom i zakonom.

Mnoge lokalne samouprave se i dalje suočavaju sa problemima u sprovođenju svojih planskih dokumenata (strategija, programa itd.), izazvanih faktorima kao što su:

- odsustvo jedinstvene strukture planskih dokumenata, odnosno nedovoljna usklađenost sadržaja planskih dokumenata višeg i nižeg hijerarhijskog nivoa;
- neusklađenost metodoloških okvira za formulisanje pojedinih planskih dokumenata;
- nepodudarnost vremenskih perioda na koje se planska dokumenta odnose;
- nepostojanje programa ili akcionih planova za sprovođenje strateških odluka;
- nepostojanje višegodišnjih budžetskih okvira.

Praktično, čak i u slučajevima kada postoje definisani dugoročni pravci razvoja, najčešće nedostaju razrađeni mere za ostvarivanje postavljenih ciljeva, sa pregledom izvora finansiranja i aktivnosti koje vode u tom pravcu. Bez ovakvih kvantifikacija, planski dokumenti ostaju čisto politički dokumenti, koji najčešće predstavljaju spisak (nerealnih) želja, koje su (često) neutemeljene u objektivnim analizama mogućnosti.

U skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu, lokalne samouprave u Srbiji su od 2015. godine izradile lokalne programske budžete, što bi trebalo da doprinese boljoj koordinaciji aktivnosti u vezi sa strateškim planiranjem i harmonizaciji svih elemenata neophodnih u realizaciji planskog dokumenta.

Značaj strateškog planiranja razvoja poljoprivrede i ruralnih područja od strane jedinica lokalnih samouprava u Srbiji je poslednjih godina naglo porastao. Razlog tome su rešenja predviđena Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju (član 13), u kojem su definisane mere podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju koje je moguće finansirati iz budžeta jedinica lokalnih samouprava. Pored toga, ovaj zakon predviđa i obavezu dobijanja prethodne saglasnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) na programe koje su predložile jedinice lokalne samouprave. Takođe, zakonom je predviđena i obaveza dostavljanja izveštaja o realizaciji programa od strane pokrajinskih i lokalnih organa vlasti.

Obaveza usaglašavanja mera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju koje će se finansirati iz budžeta jedinica lokalnih samouprava sa Ministarstvom poljoprivrede i zaštite životne sredine regulisana ja zakonom.

Razlog za ovakav pristup leži u tome što pravila finansiranja podrške poljoprivredi koja Srbija mora da prihvati tokom pristupanja EU nalažu da se *neki vidovi podrške ne mogu paralelno finansirati iz više budžetskih linija*. Zbog toga zakon predviđa da se neki vidovi direktnih plaćanja ne mogu finansirati iz lokalnih budžeta (npr. plaćanja po hektaru i grlu), dok su druga direktna plaćanja i dalje dopuštena, regresi za troškove skladištenja u javnim skladištima, regresi za reproduktivni materijal – veštačko

osemenjavanje). Mere ruralnog razvoja moguće je sufinansirati sredstvima lokalnih budžeta kako bi se pojedinačni problemi i potrebe na nacionalnom ili regionalnom nivou više uvažili i efikasnije rešavali.

Veliki značaj poljoprivrede za razvoj većine gradova i opština u Srbiji uticao je na to da oko 110 opština/gradova sopstvenim budžetskim sredstvima podržava razvoj poljoprivrede na svojoj teritoriji. Budžetska sredstva koja gradovi i opštine izdvajaju za podršku poljoprivredi variraju, kako po udelu u ukupnom budžetu tako i po namenama. Pored toga, prethodno pomenuti deficiti u strateškom planiranju na lokalnom nivou primetni su i kada je reč o poljoprivredi i ruralnom razvoju:

- budžetska podrška iz gradskih/opštinskih budžeta često se koristi za rešavanje urgentnih problema poljoprivrednika (saniranje posledica poplava, suša, bolesti i štetočina, grada i dr.) umesto za mere koje doprinose ostvarivanju razvojnih ciljeva;
- budžeti jedinica lokalnih samouprava ponekad se koriste za iste tipove podrške koji se primenjuju na nacionalnom nivou umesto da se fokusiraju na specifične lokalne prioritete;
- sistemi evidencije, kontrole i analize efikasnosti mera podrške finansiranih sredstvima budžeta jedinica lokalnih samouprava su često nedovoljno efikasni i sl.

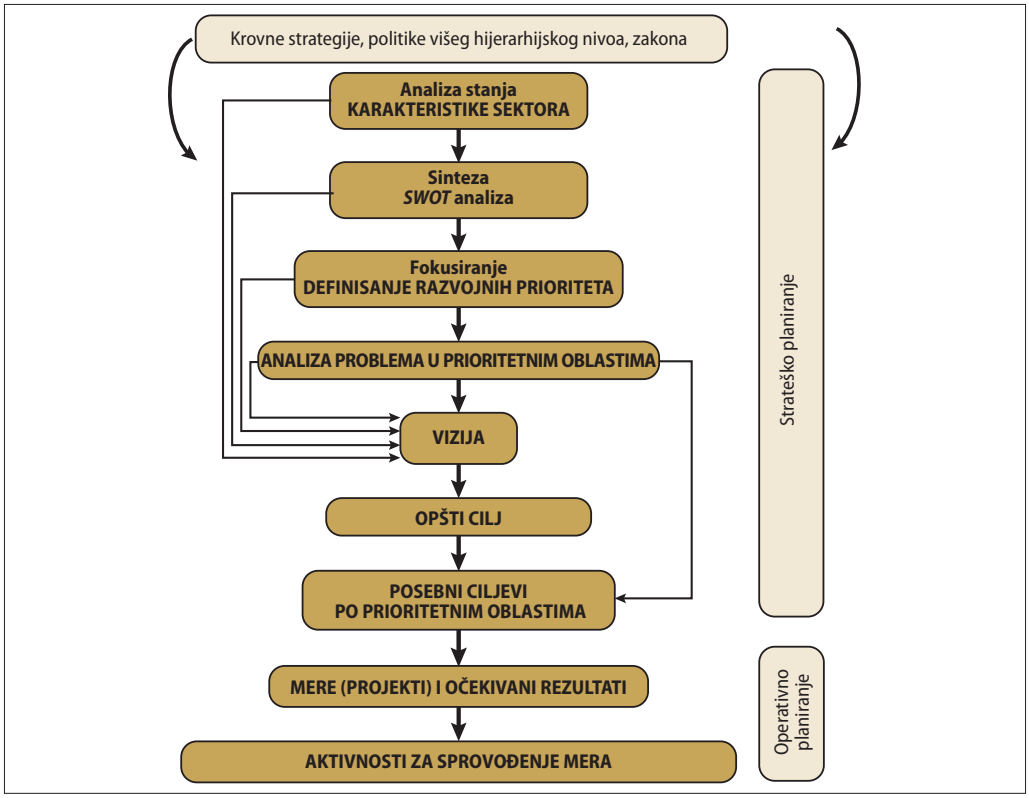
Ovakva praksa, iako ponekad opravdana i pragmatična, ne doprinosi stvaranju pouzdanog poslovnog ambijenta za korisnike podrške, dok lokalne vlasti udaljava od razvojnih pravaca i prioriteta. Proteklih godina jedinice lokalne samouprave su najčešće finansirale: različite vrste regresa (veštačko osemenjavanje), različite vidove kreditne podrške, podršku investicijama u fizičku imovinu (nabavka stoke, izgradnja objekata za smeštaj životinja, nabavka opreme i mehanizacije, podizanje zasada voća, izgradnja plastenika), programe obuke, razvoj savetodavstva i sl. Po pravilu, opštine koje su bile uključene u neki od donatorskih projekata bile su inovativnije utoliko što su, uz pomoć eksperata, kreirale strategije i programe snažno usmerene na lokalne specifičnosti i probleme.

2. FAZE STRATEŠKOG PLANIRANJA

Proces strateškog planiranja je složena aktivnost koja obuhvata upravljanje ljudskim, tehničkim i finansijskim resursima. Neophodan preduslov za razumevanje svrhe strateškog planiranja i mesta programiranja u tom procesu jeste poznavanje osnovnih elemenata strateškog planiranja.

Koraci i postupci koji se primenjuju u strateškom planiranju su deo standardnih sistema i instrumenata za upravljanje projektnim ciklusom (*PCM*). Zavisno od okolnosti i konkretnih zadataka, pojedini koraci i postupci (načini kako se sprovode) mogu biti više ili manje objedinjeni. Ipak, standardni okvir strateškog planiranja kao neizostavne elemente obuhvata: analizu stanja, definisanje planskog dokumenta (strategeije, programa itd.) i načina njene operacionalizacije (Šema 2).

Šema 2. Opšti i posebni ciljevi / očekivani rezultati

2.1. Animacija ključnih učesnika

Korak koji prethodi strateškom planiranju je animacija i okupljanje ključnih učesnika (mobilizacija) i njihovo motivisanje za saradnju.

Da bi proces mobilizacije bio uspešan, važno je što bolje razumeti interese, motive i stavove različitih aktera, pa ih na osnovu toga i motivisati za saradnju.

Proces strateškog planiranja često zahteva donošenje vrlo radikalnih i teških odluka, iza kojih svojim autoritetom moraju stati organi vlasti. U takve odluke spadaju: izbor razvojnih prioriteta, delegiranje odgovornosti za izvršenje nekih zadataka, odluke vezane za budžetske transfere i sl. Ovakve odluke se uvek donose na osnovu analiza i u konsultaciji sa stručnjacima. Međutim, nijedna odluka ne može biti doneta bez političke podrške, ali ni uspešno sprovedena ukoliko je ne prihvate oni kojih se tiče. Zbog toga proces strateškog planiranja zahteva zajednički napor svih učesnika iz privatnog, javnog i civilnog sektora, koji se moraju aktivno uključiti u njegovu realizaciju.

Institucije koje pokreću proces pripreme i usvajanja planskog dokumenta su po pravilu jedinice lokalne samouprave. Bilo da ove aktivnosti koordinira opština ili se one odvijaju u okviru donatorskih projektnih aktivnosti, *moraju se uložiti posebni napori da se identifikuju i motivišu najvažniji pojedinci i grupe čiji su kapaciteti od suštinskog značaja za ceo proces.*

Preporuke

1. *Identifikovati vodeću instituciju* – Vodeća institucija treba da preuzme liderstvo u ovom procesu; ona obezbeđuje i tehničko-organizacionu podršku: obezbeđuje mesto za sastanke, saziva učesnike, organizuje medijsku promociju i sl.
2. *Formirati upravljačko, rukovodeće telo* – Ovo telo treba da nadgleda proces donošenja strateških odluka; poželjno je uključiti lokalne ljude visokog integriteta, koji uživaju poštovanje u lokalnoj zajednici; različiti profili ljudi moraju biti adekvatno zastupljeni; izbegavati ljude koji su preterano eksponirani.
4. *Uključiti sve tipične grupe lokalnog stanovništva* – Pri odabiru učesnika voditi računa o tome da budu zastupljene manjine, svi socijalni profili, politički neistomišljenici; podsticati učešće žena, siromašnijih, mlađih; pozvati predstavnike lokalnih organizacija (državne agencije, škole, zadruge, crkva, NVO i drugi).

Prilikom odabira učesnika u procesu strateškog planiranja potrebno je imati u vidu da se njihove uloge i interesi razlikuju, kao i njihova spremnost na saradnju. Načelno, učesnici u procesu mogu imati dvojaku ulogu: oni se mogu pojaviti kao zainteresovane strane i/ili ciljne grupe (korisnici).

- *Zainteresovane strane* jesu pojedinci, grupe ili institucije koji bi mogli direktno ili indirektno, pozitivno ili negativno, uticati na odabir ciljeva, instrumenata i primenu planskog dokumenta. Ovu grupu učesnika čine dva profila, tipa učesnika:
  - U prvu grupu spadaju oni koji vladaju informacijama, znanjima i veštinama i imaju jak javni uticaj. To su po pravilu ljudi sa specifičnim ekspertizama, iskustvima u sličnim aktivnostima, koji dobro poznaju pravila, procedure, moderna rešenja, međunarodne prakse i sl.
  - Druga važna grupa učesnika jesu oni koji imaju pristup resursima ili kontrolišu resurse od značaja, odnosno koji imaju politički uticaj na proces donošenja odluka. To su po pravilu moćni lokalni „lobisti", predstavnici poslovnog sektora, uticajnih političkih struktura, donatora i sl.
- *Ciljne grupe* su oni koji se na bilo koji način nalaze pod uticajem mera javne politike. Ova grupa učesnika se može podeliti na:
  - direktne korisnike – grupe na koje će strategija, program ili projekat imati direktan uticaj (određeni profili gazdinstava, udruženja proizvođača, poslov- ni subjekti, grupe naselja ili sela, specifični entiteti);
  - krajnje korisnike – oni na koji će mere imati dugoročan uticaj (na primer, korist od podrške investicijama na gazdinstvu imaće poljoprivrednici, korist od podrške investicijama u seosku infrastrukturu imaće seosko stanovništvo);
  - partnere u realizaciji mera ili projekta – oni koji sprovode aktivnosti vezane za donošenje, usvajanje i primenu planskog dokumenta (NVO, zadruge, poslovna udruženja i sl.).

Da bi se pravilno i precizno napravile podele u okviru navedenih grupa, postavljaju se ključna pitanja kao što su „Čije razvojne probleme treba rešavati?" i „Ko će imati koristi ili štete od predložene intervencije i na koji način?"

2.2. Analiza stanja

Opis i analiza postojećeg stanja jesu polazna tačka u strateškom planiranju, koja u velikoj meri opredeljuje tok procesa i konačno rešenje.

Opisom stanja treba da budu obuhvaćeni svi aspekti koji imaju uticaja na formulisanje problema, ciljeva i rešenja. U analizi postojećeg stanja, zavisno od svrhe planskog dokumenta, mogu se koristiti različiti metodološki postupci (participativna procena, fokus grupe, istraživanja stavova, simulacione analize i sl.). Načelno, analiza stanja obuhvata aktivnosti koje se odnose na:

- *prikupljanje podataka i informacija* – ovo je relativno jednostavna, ali zahtevna aktivnost koja iziskuje puno vremena, specifična znanja analitičara, dobre baze podataka i dokumentacije;

- *obradu podataka*, utvrđivanje trendova – ova aktivnost zahteva analitička znanja i veštine da bi se odabrali relevantni podaci i indikatori, pravilno ukrstili i projektovali; u ovoj fazi se najčešće sprovodi i poređenje, kako bi se stekla potpunija i objektivnija slika u odnosu na okruženje ili polazno stanje;
- *istraživanja stavova i potreba* – služe da se dobije uvid u kvalitativne aspekte stanja pojedinih razvojnih faktora ili razvojnih problema; za ove potrebe koriste se anketna istraživanja, istraživanja stavova, fokus grupe, intervjui i slična analitička sredstva; u ovoj fazi prikupljaju se stavovi različitih aktera, kao što su proizvođači, građani, potrošači, interesne grupe i udruženja, istraživačke zajednice i drugi.

Preporuke
- Dokumenta lokalnih vlasti, regionalnih agencija, turističkih organizacija, naučni i drugi izvori mogu biti od velike koristi – uvek prvo njih pregledati!
- Svi žele da budu konsultovani, ali – nije svačije mišljenje jednako važno! Koncentrisati se na stavove i znanja kompetentnih izvora, ljudi sa iskustvom i dobrim poznavanjem lokalnih prilika.

Osnovno načelo kojeg se treba držati jeste da objektivno procenimo *šta imamo i kakvo je stanje*. U identifikaciji postojećeg stanja pravi se profil poljoprivrede i ruralnih područja u lokalnoj zajednici, u kom će se opisati resursi, lokalna ekonomija, životna sredina, infrastruktura, socijalne i poslovne mreže, važni elementi spoljnog okruženja koji utiču na lokalnu zajednicu i sl. U ovakvim vrstama analiza potrebno je poštovati nekoliko načela:

- Precizno i sa što više detalja opisati ključne pokazatelje koji ukazuju na razvojne mogućnosti i probleme koje zajednica ima, kao i ključne sektore. Na primer: šta su i koliki su osnovni resursi („šta ima lokalna zajednica, a da to drugi nemaju"); ko raspolaže resursima, u čijem su vlasništvu (da li dominira nekoliko velikih gazdinstava, ili veliki broj malih; da li su u poslovnom sektoru prisutniji eksterni investitori ili domaći privrednici); koga postojeći problemi ugrožavaju i na koji način (mala gazdinstva ne uspevaju da plasiraju svoju robu na lokalnom tržištu; velika gazdinstva nisu konkurentna u izvozu; administrativna neuređenost i neefikasnost dovodi do malog broja aplikacija za podršku ruralnom razvoju).
- Naznačiti trendove – šta se poboljšava a šta pogoršava, šta se preduzima/preduzimalo da se stanje promeni; na primer, da li se broj stanovnika smanjuje zbog niskog priraštaja, iseljavanja ili starosti stanovništva; šta je do sada u vezi sa tim preduzeto i kakav je bio efekat.
- Kvalitativne ocene su važne kao i kvantifikacije, ali moraju imati uporište u objektivnom sagledavanju stvari. Uvek treba imati u vidu opasnost od precenjivanja i potcenjivanja lokalnih prednosti i nedostataka. Na primer, poznato je da zbog emocionalne vezanosti ili činjenice da nemaju drugih resursa, ljudi imaju sklonost da precene vrednost svog imanja; isto tako, skloni su da zbog loših iskustava i osećaja beznađa sasvim potcene ono što imaju i ne uspevaju da sagledaju nikakvu vrednost toga. Obe krajnosti treba detaljno istražiti i objektivno proceniti šta je istina.

- Praviti razliku između popisa i opisa – poštovanjem ovog načela izbegava se zamka „preterana analiza = paraliza". Naime, bez dobro strukturiranog opisa stanja, postoji realna opasnost da se izgubi iz vida suština problema i stanja koje planskim dokumentom treba da se menja. Ne mora se opisivati po svaku cenu sve što vidimo oko sebe, posebno ako se ne zna čemu neka informacija služi i šta pokazuje. Na primer, opisivanje trendova u kretanju površina, proizvodnje i prinosa luka, paradajza, paprike, krastavaca i drugih vrsta povrća značajni su samo ukoliko je neka od ovih proizvodnji visoko specijalizovana, ako raste proizvodnja u kontrolisanim uslovima, ako je primetna promena sortimenta zbog zahteva tržišta, ako postoje problemi sa bolestima i štetočinama u dužem periodu i sl.
- Preporučljivo je da analizu stanja pripreme profesionalni timovi ili stručnjaci koji poznaju dostupne statističke baze, dobro vladaju indikatorima i imaju neophodnu distancu, koja im omogućuje objektivnije zaključivanje na osnovu činjenica.

Česta praksa je da prilikom izrade lokalnih strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja analiza stanja započinje opisom prirodnih uslova, pri čemu se opisuju geografske karakteristike, sastav tla, hidropotencijal, klima, flora, fauna i sl. Uz to, neka planska dokumenta u opisu stanja daju detaljan popis kapaciteta prehrambene industrije, skladišta, seoske infrastrukture i objekata različite namene, bez jasne poruke zašto su oni važni ili u čemu je problem u vezi sa njima. Načelno, to su vrlo iscrpni izveštaji o stvarima koje po pravilu nemaju presudan značaj za razvoj i stanje koje želimo da menjamo, pa takve modele planskih dokumenata ne treba koristiti kao uzor.

2.2.1. Komentari na sadržaj analize stanja u planskom dokumentu jedne opštine u Srbiji

1. OPŠTE INFORMACIJE O OPŠTINI…

1.1. Prirodne karakteristike
1.1.2. Reljef i klima
1.1.3. Prirodni resursi

1.2. Stočarstvo
1.2.1. Naselja, stanovništvo i trendovi
1.2.2. Radna struktura

1.3. Infrastruktura
1.3.1. Putna infrastruktura
1.3.2. Vodovod i kanalizacija

1.4. Privreda

1.5. Ruralni resursi
1.5.1. Šumarstvo
1.5.2. Biodiverzitet
1.5.3. Lovišta

1.6. Poljoprivreda
1.6.1. Preradni kapaciteti
1.6.2. Poljoprivredna infrastruktura
1.6.3. Poljoprivredni sistem
1.6.4. Poljoprivredna proizvodnja
1.6.5. Agrotehničke mere i mehanizacija
1.6.6. Stočarstvo

1.7. Turistički potencijali
1.7.1. Postojeći smeštajni kapaciteti
1.7.2. Najvažniji zabavni sadržaji i vrednosti
1.7.4. Manifestacije

- Na osnovu ovakve strukture sadržaja teško je pratiti koji aspekti postojećeg stanja su od posebnog značaja i kako se oni međusobno prepliću i uslovljavaju s ciljem razvoja. Neki od lako uočljivih nedostataka su:

- 1.1.3. Prirodne resursi – prirodne resurse nekog područja čine, osim klime i reljefa, i njegovo poljoprivredno zemljište, šume, biodiverzitet, lovišta, hidropotenicjali i dr.

- 1.2.2. Radna struktura – Stanovništvo se može sagledavati iz različitih uglova, kao što su promena broja stanovnika, polna, obrazovna, starosna struktura i sl. Radna struktura, kako se ovde navodi, nije uobičajen termin. Ipak, ako se pod ovim podrazumeva struktura zaposlenosti po sektorima, onda je to pre segment vezan za stanje lokalne ekonomije (ukazuje na to koji sektor angažuje najviše radne snage), nego što daje informacije o demografiji.

- 1.4. Privreda – Poljoprivreda je deo lokalne privrede i u nju može biti manje ili više integrisana. Ona se u tom kontekstu analizira, a nikako posebno (u ovom slučaju poljoprivreda je poglavlje 1.6.).

- 1.6.1. Poljoprivreda – Prerađivački kapaciteti spadaju u industriju, ne u poljoprivredu; oni su deo prehrambenog lanca i lanca vrednosti, i kao takvi se analiziraju, a ne kao deo poljoprivrede.

2.3. Izrada *SWOT* analize i tabele

Završni korak u analizi stanja je izrada *SWOT* analize i tabele (matrice). *SWOT analiza je instrument koji se koristi u strateškom planiranju za upoređivanje unutrašnjih snaga i slabosti sa prilikama i pretnjama koje se pojavljuju u okruženju.*

Načelno, ne postoje jasna i precizna uputstva o tome šta su unutrašnji faktori od značaja, a šta faktori nametnuti od strane okruženja.

Po pravilu, *snage i slabosti su statični parametri stanja, koji su direktno uslovljeni sklopom unutrašnjih faktora koji deluju na određenu pojavu u nekom području*. Na primer, izjava da „gazdinstva ostvaruju visoke prinose u biljnoj proizvodnji" u *SWOT* tabeli najčešće ukazuje na to da region ima kvalitetno zemljište; „nepovoljna starosna struktura u selima" ukazuje na to da postoje migracije, po pravilu usled nedostatka radnih mesta.

Snage	**Slabosti**
• ... •	• ... •
Mogućnosti	**Pretnje**
• ... •	• ... •

Sa druge strane, *prilike i pretnje su dinamičnije pojave, na koje lokalni uslovi nemaju jak uticaj*, ali koje utiču na pravac razvoja lokalne zajednice. Na primer, „nepovoljan uticaj liberalizacije trgovine na dohodak proizvođača" nastaje kao posledica veće konkurentnosti stranih proizvoda zbog visokih subvencija koje imaju; ili „mogućnost rasta dohotka usled većeg izvoza" nastaje kao posledica šansi koje proizvođačima iz regiona donosi liberalizacija trgovine.

Na samim analitičarima je odgovornost da procene gde koju izjavu da rasporede i kako da je definišu. Izjave mogu biti direktno vezane za kvantitativne podatke, ali i za- snovane na kvalitativnim opisima, kao što su stavovi i uverenja onih koji ih iznose.

Kvalitet informacija koje se dobijaju iz *SWOT* analize zavise od onih koji su uključeni u proces izrade analize stanja, kao i od načina na koji se ovim procesom upravlja. Pojedini stavovi često se iznose neselektivno i pritom opisuju pojedinačna zapažanja nezavisno od toga da li su to snaga, slabost, prilike ili pretnja. U takvim situacijama postoji rizik da se izvuče pogrešan zaključak na osnovu *SWOT* tabele, što potom može dovesti do pogrešno ili neprecizno formulisanih ciljeva.

Tabela 1. Primer *SWOT* tabele sa karakterističnim greškama

Snage	Slabosti
• Velika površina pod kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem • Dobra primarna proizvodnja • Povećanje kapaciteta proizvodnje • Dobar potencijal za razvoj poljoprivredne proizvodnje • Postojanje kapaciteta za proširenje poljoprivredne proizvodnje • Veliki značaj poljoprivrede za opštinu • Dobar plasman robe, blizina velikih tržišta • Raznovrsnost poljoprivredne proizvodnje • Tradicija i iskustvo u poljoprivrednoj proizvodnji • Postojanje sopstvenih prerađivačkih kapaciteta i blizina prerađivačkih kapaciteta	• Privatizacija • Usitnjenost poseda • Starosna struktura, depopulacija sela • Mali broj savremenih gazdinstava • Nizak stepen finalizacije proizvoda • Nerešeni imovinsko-pravni odnosi • Propale zadruge • Nepostojanje prerađivačkih kapaciteta • Ugašeni prerađivački kapaciteti • Neorganizovana poljoprivredna proizvodnja • Imovina zadruga • Nepostojanje zadruga • Nedovoljne količine proizvoda za izvoz • Nezainteresovani mladi
Prilike	**Pretnje**
• Republički i lokalni fondovi, fondovi EU, donatori • Spremnost države da ulaže u razvoj poljoprivede i sela • Potražnja na svetskom tržištu hrane • Standardizacija poljoprivednih proizvoda • Poboljšanje strukture i uvođenje novih sorti gajenih kultura, vrsta i rasa stoke • Osnivanje marketinške agencije • Predstavljanje na sajmovima • Povećanje dorade i povećanje kapaciteta prerade • Oživljavanje prerađivačkih kapaciteta • Pomoć pri popunjavanju projektne dokumentacije	• Velika konkurencija s ulaskom u EU • Neadekvatna politika kreditiranja agrobiznisa • Nezainteresovanost mladih da se bave poljoprivredom • Niska konkurentnost proizvoda na svetskom tržištu • Neadekvatnost prerađivačkih kapaciteta • Globalna ekonomska kriza • Nezaposlenost • Smanjenje tržišta • Smanjenje kvaliteta • Komplikovane procedure • Administrativno-pravni problemi • Nepostojanje finansijske podrške za poljoprivrednike

Da li iz ovakve izjave možemo da razumemo u čemu se sastoji problem?

Velike površine poljoprivrednog zemljišta ima skoro svaka opština u Srbiji (niska gustina naseljenosti); da bismo videli da li je ovo zaista prednost, treba navesti neki relativni pokazatelj, na primer: korišćeno poljoprivredno zemljište po stanovniku ili zaposlenom u poljoprivredi u odnosu na nacionalni prosek.

Da li na osnovu obeleženih polja možemo da jasno zaključimo šta se dešava sa primarnom poljoprivredom i u kom pravcu bi ona mogla da se razvija; koji su podsekotri važni, u čemu je njihova šansa?

Sva tri opisa problema zadruga ukazuju da je problem u zakonu o zadružnoj imovini, zbog kojeg su zadruge propale i ne mogu da osnaže svoju ekonomsku funkciju. Ipak, nekome ko nije upoznat sa problemima zadružnog sektora, ovakve izjave su zbunjujuće i nejasne.

Poljoprivreda je značajna delatnost za većinu opština u Srbiji. Navesti u čemu se u konkretnoj opštini ogleda taj značaj. Na primer: udeo u zaposlenosti, udeo domaćinstava sa gazdinstvom, domaćinstava sa prihodima samo od poljoprivrede,...

Razmotrite da li je velika raznovrsnost prednost ili nedostatak. Zašto nema specijalizacije? Da li je „svaštarenje" rezultat velikog broja malih gazdinstava? Da li je strategija samodovoljnosti malih gazdinstava onda prednost ili prepreka razvoju poljoprivrede?

Tradicija i iskustvo kao prednost i nezainteresovani mladi kao nedostatak, ne daju jasnu sliku stanja. Da li je dobro ili loše stanje radne snage u ovom slučaju? Ko zapravo radi u poljoprivredi i kakav je kvalitet radne snage? Ako je poljoprivreda oslonjena pretežno na tradicionalna znanja, onda je to signal da se ne poštuju moderni standardi, što bi moralo biti naznačeno u slabostima.

Pogledajte sva obeležena polja. Da li iz ovog pregleda možemo nedvosmisleno da zaključimo kakvo je stanje preradnih kapaciteta?
Da li u ovoj opštini zapravo ima ili nema prerađivačkih kapaciteta? Da li je stepen finalnih proizvoda nizak zato što nema kapaciteta za preradu, ili možda zbog toga što je tehnologija zastarela? Koji podsektori su u pitanju – mleko, meso, voće... – iz ovakvog pregleda to ne možemo da zaključimo.

Da li iz ove liste pretnji razumemo kako one mogu da deluju na poljoprivredu neke srpske opštine? Ukoliko njihov uticaj nije jasan, nemoguće je postaviti jasne ciljeve, pa samim tim ni mere neće biti adekvatno odabrane.

Načela za izradu *SWOT* tabele:

- Prilikom izrade *SWOT* tabele moraju se koristiti jasne formulacije i stavovi. *SWOT* tabela treba da bude pregledna, precizna i nedvosmislena slika stanja, koja sadrži parametre od značaja za odabir razvojnih ciljeva (opštih i posebnih).
- Korisno je držati se načela da svaki važan segment (resursi, radna snaga, tehnologija, proizvodni lanac, životna sredina, tržište i sl.) bude predstavljen iz svih uglova – snage, nedostaci, mogućnosti i pretnje.
- *SWOT* tabela treba da bude praćena tekstom u kojem se opisuju međusobna uslovljenost i povezanost ključnih elemenata predstavljenih u tabeli. Na primer: „Opština ima bogate zemljišne resurse (7 ha po zaposlenom u poljoprivredi; 80% obradivog zemljišta), ali se oni zbog usitnjenosti poseda (5,9 ha/gazdinstvo) i nedovoljne opremljenosti mehanizacijom neracionalno koriste"; „Niska konkurentnost proizvoda predstavlja veliku pretnju za održivost gazdinstava, posebno u okolnostima uočenog nepovoljnog efekta liberalizacije tržišta na mogućnost plasmana i neadekvatne kreditne podrške".
- Usklađenost elemenata *SWOT* tabele se mora precizno i pažljivo proveriti, jer se samo tako može izbeći opasnost protivrečnosti, nedorečenosti i nepouzdanosti zaključaka, koji su od presudnog značaja za odabir ciljeva i, u kasnijim fazama, mera podrške.

Iako ova analiza odražava subjektivne stavove i procene onih koji učestvuju u njenoj izradi, njena *velika prednost je što na pregledan i jednostavan način daje osnovne parametre postojećeg stanja, koji su od značaja za odabir razvojnih prioriteta i ciljeva*. Prednosti upotrebe *SWOT* analize su što ona može da obezbedi dobru osnovu za formulaciju strategije, ne zahteva velike troškove, relativno se lako koristi i primerena je radu u velikoj grupi učesnika.

Nedostaci SWOT analize su u tome što ona u osnovi polazi od trenutnih, sadašnjih percepcija i njih prikazuje. Pored toga, u literaturi se navodi da mnogi analitičari nisu dovoljno osposobljeni da koriste rezultate.

2.4. Operativno planiranje

Definisanja strategije i vizije, koje su isključivo vezani za proces izrade strategije JLS biće detaljnije obrazložena u priručniku za izradu strategije. U kratkim crtama

- formulisanje strategije suštinski se odnosi na definisanje vizije razvoja i ciljeva kojima težimo
- pri formuliranju razvojnih ciljeva (opštih i posebnih) i njihovom raspoređivanju u hijerarhijski jasne strukture, ključna stvar je pravilno određivanje međusobne zavisnosti pojedinih ciljeva

- važno je istaći da tuđa iskustva mogu da budu dragocena pomoć, ali ona ne garantuju uspeh u rešavanju istog ili sličnog problema.

Vizija – odražava kako želimo da nas drugi u budućnosti vide:
- Treba da odrazi željeno stanje.
- Treba da ukaže na promenu koju je neophodno sprovesti.
- Treba da odrazi izazov i bude inspiracija.
- Treba da ukaže na ključne vrednosti
- Obezbeđuje fokusiranost na željeno stanje.

Sledeći korak predstavlja faza operativnog planiranja kojim se u suštini vrši programiranje, odnosno definisanje karakteristika nove politike. U ovoj fazi počinje definisanje koraka koji treba da vode do realizacije dogovorenih opštih i posebnih ciljeva. To je faza u kojoj treba razviti ceo sistem za primenu onoga što treba menjati i razvijati.

U ovom koraku se i delegiraju odgovornosti i aktivnosti pojedinim učesnicima, zadaju rokovi i opredeljuju sredstva po izvorima finansiranja za svaku od aktivnosti.

U ovom koraku se izrađuje program ili akcioni plan i utvrđuje način praćenja i procene napretka. Pored toga, u ovoj fazi se utvrđuju pokazatelji pojedinih mera i aktivnosti, čime se omogućuju brza intervencija i prilagođavanja neophodna da se prevaziđu razlike između planiranih i postignutih rezultata, ako do njih dođe.

U ovoj fazi je potrebno:
- razmotriti uzročno-posledičnu vezu između mera i aktivnosti koje će se preduzeti i očekivanih rezultata;
- precizno opisati mere kojima će se uticati na ostvarivanje ciljeva;
- definisati ciljne grupe (korisnike) i institucionalnu, organizacionu strukturu (nosioce i partnere) kojom će se sprovoditi politika.

U ovoj fazi se obrađuje i razmatra veliki broj informacija, na osnovu kojih se donose složene odluke koje mogu imati dalekosežan uticaj. Da bi se nova politika lakše definisala, potrebno je odrediti skup kriterijuma na osnovu kojih se ocenjuje korist od različitih pravaca intervencije. Mogući ključni kriterijumi za odabir buduće politike mogu biti sledeći:
- Koje su mogućnosti prepoznate u *SWOT* analizi na kojima bi trebalo graditi politiku?
- Kojom kombinacijom mera i aktivnosti ćemo najverovatnije postići rezultate i ostvariti koristi?
- Kakvi su finansijski i vremenski okviri, tehnički i administrativni kapaciteti za sprovođenje reformi?
- Koja će politika najuspešnije odgovoriti na horizontalne probleme (socijalna politika, politika zaštite životne sredine i sl.)?

2.5. Primena nove politike

Ova faza se odnosi na konkretnu realizaciju odabrane politike. Ova faza nastupa nakon što zvanični organi donesu odluku o tome da prihvataju predloženo rešenje i da može da počne njegova primena.

Uspešna primena odabrane politike zavisi od pripremljenosti institucija i svih učesnika za sprovođenje predviđenih reformi. Tek u ovoj fazi možemo sagledati kakve će posledice odabrana politika imati na pojedine grupe korisnika.

Sprovođenje strategije (ili drugog planskog dokumenta), tj. ostvarenje akcionog plana, zavisi od različitih faktora, zahteva različite vrste resursa, te samim tim i povremene revizije. Zbog toga, osim što je potrebno izraditi jasan i koncizan razvojni dokument, potrebno je prilagoditi i mehanizme kojima će se omogućiti njegovo sprovođenje. Načini sprovođenja strategije mogu se definisati u posebnom dokumentu, oni ne moraju biti integralni deo strategije (akcioni plan).

Definisanje načina sprovođenja strategije u velikoj meri zavisi od institucionalnih kapaciteta lokalne zajednice. Ukoliko su tehnički, organizacioni i ljudski kapaciteti u institucijama bolji, veće su šanse da će sprovođenje planiranih mera i aktivnosti biti efikasnije i sa manje neplaniranih troškova. Ipak, čak i u takvim uslovima, male su šanse da neće biti potrebe za prilagođavanjima ili korekcijama u primeni odabranih mera i aktivnosti.

Po pravilu, sam početak sprovođenja novih rešenja je težak, često kasni usled nedovoljne spremnosti aktera da preuzmu nove uloge i obaveze, nedostatka finansijskih sredstava, sporosti u prilagođavanju zakonskih rešenja i sl. Kada su ovakvi zastoji predugi, može doći do snažnih političkih pritisaka i drugih problema. Da bi se ovakvi rizici predupredili, *uputno je strateški period razdeliti na nekoliko srednjoročnih programa ili akcionih planova kako bi se ostavilo više prostora za nesmetane korekcije*. Na taj način obezbeđuje se da međufazna prilagođavanja ne utiču na celinu strategije i da se ona može realizovati u novonastalim okolnostima.

Prilikom definisanja načina sprovođenja planskog dokumenta, potrebno je:

- definisati odgovornu instituciju ili telo za upravljanje – instituciju koja će imati odgovornost za kontrolu sprovođenja strategije;
- precizirati postupke upravljanja – definisati horizontalne i vertikalne nadležnosti, hijerarhijsku uređenost struktura za upravljanje i sprovođenje programa, mera, aktivnosti, finansijskih transfera i sl.;
- isplanirati finansijske tokove i njihovu strukturu – definisati izvore finansiranja, strukturu sufinansiranja, načine za praćenje finansijskih tokova i sl.;
- utvrditi postupke i pravila za sprovođenje mera – odrediti način objavljivanja konkursa, način finansiranja podrške, način kontrole trošenja sredstava i dr.;
- organizovati izveštavanje javnosti – definisati način komuniciranja sa korisnicima, zainteresovanim stranama i širom javnošću; bitno je predvideti i osmisliti

informacione kampanje, medijsku promociju, javne tribine i slične događaje, kako u redovnim godišnjim aktivnostima tako i u posebnim uslovima neočekivanih promena u celom sistemu sprovođenja.

2.6. Praćenje i ocenjivanje

Svrha ove faze u sprovođenju programa, strategija ili drugih planskih dokumenata jeste da se odredi stepen realizacije ciljeva. U ovoj fazi je potrebno uočiti pozitivne i slabe strane odabranih razvojnih rešenja, na osnovu kojih se sugerišu buduće promene.

Faza praćenja (monitoringa) podrazumeva sistematsku, permanentnu procenu napretka definisane strategije ili politike u odnosu na predviđene aktivnosti, troškove (ulaganja) i ishode. Monitoringom se omogućuje kontinuirana procena da li su odabrana rešenja prihvatljiva ili su potrebna prilagođavanja.

Ocenjivanje (evaluacija) predstavlja završni korak u sprovođenju strategije ili politike, u kom se na osnovu zadatih kriterijuma donosi odluka da li nastaviti sa primenom predloženih rešenja ili su potrebne izmene i, ako jesu, u kojoj meri. Evaluacija je ujedno način da se čitav proces političkog odlučivanja unapredi na osnovu iskustava stečenih u prethodnom periodu.

3. PROGRAMIRANJE BUDŽETSKE PODRŠKE RURALNOM RAZVOJU U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

3.1. Osnovna načela programiranja budžetske podrške ruralnom razvoju

Nakon što su, na osnovu analize stanja, određeni vizija, opšti i posebni ciljevi, predlažu se i odabiraju odgovarajuće mere i instrumenti za ostvarivanje tih ciljeva. Taj proces se naziva *programiranje*.

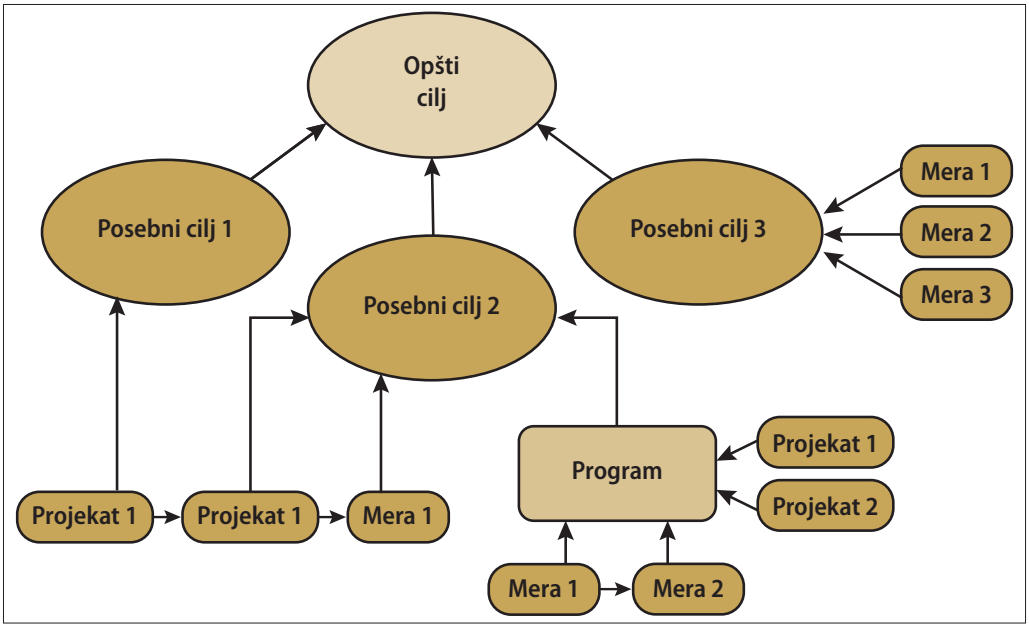
Programiranje je korak u strateškom planiranju koji se odnosi na neposrednu operacionalizaciju strateških ciljeva. Praktično, *programiranje je proces izrade jednogodišnjih/višegodišnjih programa trošenja sredstava za mere i aktivnosti koje treba da doprinesu ostvarivanju definisanih ciljeva strategije*.

Regionalne i/ili lokalne strategije ruralnog razvoja po pravilu imaju formu programa koji se sprovode kroz različite mere podrške, aktivnosti i projekte. Kreiranje i sprovođenje takvih programa čine suštinu napora većine vladinih i nevladinih organizacija usmerenih na razvoj poljoprivrede i ruralnih područja. Ovi programi odnose se ne samo na poljoprivredu i nepoljoprivredne aktivnosti ruralnog stanovništva, već i na projekte od šireg značaja za seosko stanovništvo, kao što su socijalne mere, infrastrukturni projekti i dr.

Programi razvoja poljoprivrede i ruralnih područja su po pravilu visoko usaglašeni sa „krovnim" lokalnim planskim dokumentima u kojima su opisani strateški (opšti i posebni) ciljevi, prioriteti i pravci razvoja lokalne zajednice. Budući da su poljoprivreda i ruralna područja generalno važni, bilo kao nosioci razvoja ili zbog toga što je njihovo stanje prepreka razvoju, sprovođenje strategije često zahteva poseban program za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Kreiranjem posebnih programa podrške za ostvarivanje razvojnih ciljeva u oblasti poljoprivrede i ruralnih područja, jedinice lokalne samouprave imaju priliku da prilagode mere podrške svojim karakteristikama i specifičnim potrebama svojih korisnika.

Šema 3. Primer moguće međusobne veze opštih i posebnih ciljeva, programa, mera, projekata i aktivnosti

Programiranje je faza koja u presudnoj meri opredeljuje da li će se neki strateški dokument primenjivati ili ne. U ovoj fazi određuje se način operacionalizacije planskog dokumenta (strategeije, programa itd.) tako što se odabiraju mere podrške, prioritetni projekti i aktivnosti koje treba sprovesti u narednom periodu. Planski dokument koji nije propraćen programom nema nikakvu svrhu i vrednost. Ukoliko ne postoji program, razvojni projekti i mere podrške će se sprovoditi i primenjivati bez usaglašenosti sa razvojnom vizijom, ciljevima i prioritetima, čime će se resursi (uključujući tu i entuzijazam i vreme) neracionalno trošiti.

Donošenje odluke o tome koliko i od koga uzeti i na šta i koga potrošiti je politički vrlo delikatno. Često se u toj tački strateškog planiranja sukobljavaju iskustvo i struka, na jednoj strani, i politika, na drugoj.

Ovaj vodič ne može da pruži instrukcije o tome kako da neka određena opština/grad formuliše način na koji će sprovesti svoj program, on treba da ukaže na niz načela koja bi trebalo poštovati. Kakav će biti konkretan sadržaj programa ruralnog razvoja u nekoj opštini odnosno gradu jeste stvar lokalnih prilika. Važno je, međutim, za sve te programe usaglasiti skup osnovnih načela u skladu sa kojima će jedinice lokalne samouprave sprovoditi svoje aktivnosti. Načela koja bi trebalo da budu zajednička svima njima uključuju:

- *Pristup podršci* – Pokušajte da osigurate da program i koristi od njega dođu do onih kojima su potrebi; imajte u vidu odnosno procenite šta će biti posledica toga što neki potencijalni korisnici neće imati pristup podršci, a drugi hoće.
- *Postizanje održivosti* – Osmislite program koji pomaže poljoprivrednicima i podržava poljoprivrednike, ali koji neće učiniti da opstanak njihovog gazdinstva i sigurnost njihovih porodica zavise od budžetskih podrški i programa.
- *Dugoročnost* – Program ruralnog razvoja treba da ponudi dugoročno održiva rešenja. Rešenja koja daju brze rezultate ne moraju biti optimalna – ona mogu da iscrpe resurse, dovedu do strukturnih neravnoteža i sl. Da bi se izbegli rizici koje primena ovakvih aktivnosti i mera nosi sa sobom, preporučuju se postepene promene i programi koji postupno menjaju postojeće stanje.
- *Tehnološki progres i inovativnost* – Tehnološki aspekti lokalnih programa ruralnog razvoja treba da doprinesu tome da se proizvođači zainteresuju za nove tehnologije i inovativna rešenja, bez kojih je teško dostići konkurentnost. Nije realno očekivati velike tehnološke skokove, koji zahtevaju velike investicije koje jedinice lokalne samouprave nisu u stanju da sufinansiraju svojim (skromnim) budžetima. Bolje je osigurati skroman napredak koji se može održati nego zahtevati značajan napredak koji je izvan sposobnosti većine korisnika.
- *Svrsishodnost* – Program ruralnog razvoja treba da se bazira na svrsishodnom korišćenju lokalnih resursa, što ne znači nužno i njihovo najefikasnije korišćenje. Iako je efikasnost u korišćenju resursa važna, ovaj zahtev je često nerealan. Na primer, povećanjem navodnjavanih površina svakako bi se postigla veća efikasnost korišćenja resursa (veći prinosi i raznovrsnija proizvodnja), ali takva investicija nije svrsishodna ukoliko povlači za sobom veliku potrošnju energije, ugrožava snabdevanje stanovništva vodom i životnu sredinu.

3.2. Osnovna načela za odabir mera budžetske podrške ruralnom razvoju

Identifikacijom mera budžetske podrške relevantnih za određeni cilj nastavlja se ciklus strateškog planiranja.

Jedan od ključnih problema u vezi sa programiranjem budžetske podrške je činjenica da su odluke o budžetu u rukama malog broja ljudi. Po pravilu, to bi trebalo da budu profesionalni kadrovi u jedinici lokalne samouprave. Stvarnost i praksa ukazuju na to da je njihov uticaj, međutim, mali te da često ključnu reč imaju političke strukture na vlasti.

Odluke o načinu raspodele lokalnog budžeta često se donose van konteksta utvrđenih razvojnih ciljeva (opštih i posebnih) i prioriteta, vođene su pragmatizmom i potrebom političke elite za „bum efektom". Čak i kada postoji spremnost da se ovakva praksa menja, to nije lako izvesti. Najveća prepreka je to što nedostaju analize potencijalnih efekata pojedinih mera, prednosti i nedostataka pojedinih rešenja, bez kojih donosioci odluka nemaju validne instrumente za odlučivanje. Ovakva situacija nije specifična samo za jedinice lokalne samouprave, već i za odlučivanje na višim instancama. Takvo stanje parališe i usporava promene – zadržavaju se prethodna rešenja („tako smo i pre radili"), prepisuju tuđa („oni su to radili tako"), a političari u želji da budu vidljiviji koriste ovu situaciju za samopromociju i odlučuju se za nekada vrlo kontroverzna rešenja (npr. da se udvostruči iznos podrške, da se podeli bespovratna pomoć za određene grupe proizvođača, jednokratna pomoć za proizvođače koji su pretrpeli neku veću štetu ili druge ugrožene kategorije stanovništva). Iako ovakav način trošenja novca nije racionalan (niti društveno opravdan), gotovo uvek je praćen velikom medijskom pažnjom i podrškom korisnika.

Osnovna načela u dizajniranju i odabiru mera budžetske podrške ruralnom razvoju u jedinicama lokalne samouprave odnose se na sledeće elemente:

- *Odabir i definisanje najvažnijih mera podrške zahtevaju detaljno i objektivno sagledavanja finansijskih izvora*, kako po njihovoj visini tako i po dinamici pristizanja. Ovo načelo je važno imati u vidu jednako kada je reč o sopstvenim sredstvima, kao i o sufinansiranju ili investicijama iz eksternih izvora. Samo uz dobru projekciju budžetskih izvora može se ostvariti funkcionalna veza između budžeta i programa.
- *Mere podrške moraju biti pažljivo razrađene* i sadržati potpun i razumljiv pregled sledećih elemenata:
  - obrazloženje o tome šta je svrha podrške
  - objašnjenje usaglašenosti podrške sa opštim i posebnim ciljevima
  - ciljevi podrške (svaka mera mora imati barem jednu ciljanu vrednost)
  - očekivani rezultati
  - krajnji korisnici podrške i kriterijumi selekcije, tj. odabira
  - visina podrške
  - indikatori za merenje efekata podrške
  - procena rizika
  - ukupan budžet za određenu namenu
  - struktura finansiranja.

Najveći izazov pri odabiru mera je proceniti posledice po one od kojih se novac uzima i koristi za one kojima se daje! I jedni i drugi su deo istog sektora, ali u smislu prioriteta nemaju u svakom momentu jednak značaj.

- *Broj mera podrške koje će se finansirati bi morao biti razuman*. Nije dobro predlagati duge liste mera podrške za najrazličitije namene, i to iz više razloga:
  - Kapaciteti administracije nisu dovoljni da bi ona efikasno mogla istovremeno da sprovodi različite mere podrške (sprovodi promotivne kampanje, raspisuje konkurse, ocenjuje prijave, organizuje isplate, kontrolu i sl.). Zbog toga je poželjno da u prvoj godini broj mera podrške bude manji kako bi se omogućilo lakše i brže uhodavanje i administracije i korisnika sa postupcima sprovođenja programa.
  - Raspoređivanje budžeta na veliki broj mera može da znači neracionalno rasipanje novca. U takvim slučajevima broj korisnika za određenu meru bi bio manji, pa bi izostao značajniji efekat za promenu stanja u konkretnom podsekotru. Ipak, to nikako ne znači da sav budžet treba utrošiti na mere koje su namenjene sličnoj grupi korisnika (na primer, na stočare, povrtare, aktivnosti NVO, turizam). Takvim pristupom ostali korisnici bi ostali uskraćeni i prinuđeni da čekaju neku drugu priliku, gubili bi interes da konkurišu i iznad svega ne bi mogli da definišu sopstvenu poslovnu strategiju.
- *Odabir prioriteta*. Prioritetne mere podrške se mogu odabrati na različite načine i vezati za različite elemente programa. Logika nalaže da se prioritet daje onim merama koje imaju kapacitet da (direktno ili indirektno) doprinesu realizaciji više ciljeva. Iako je donošenje odluke o prioritetima teško (i nepopularno), važno je naglasiti da dodeljivanje jednakog prioriteta za veći broj mera nije racionalno.

4. UPUTSTVO ZA POPUNJAVANJE OBRASCA ZA PROGRAMIRANJE MERA PODRŠKE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU

U daljem tekstu priručnika biće detaljnije objašnjeno na koji način treba popunjavati poglavlja Obrasca za definisanje mera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Poželjno je da se opisi daju što je moguće jasnije, sa preciznim i dobro obrazloženim informacijama. Važno je da se u traženim poljima prikažu najvažnije karakteristike i pokazatelji.

Ovaj deo teksta je strukturiran tako da prati numeraciju naslova i tabela u Obrascu i cilj mu je da korisnicima pruži instrukcije o tome kako se oni popunjavaju.

4.1. Opšte informacije i tabelarni prikaz planiranih mera

4.1.1. Analiza stanja

Ovaj deo Obrasca treba da pruži osnovne informacije o opštini i stanju u njenoj poljoprivredi. Prikaz stanja treba da ukaže na prepoznate probleme u sektoru poljoprivrede i probleme ruralnih područja i posluži kao argumentacija za odabir pojedinih mera podrške.

Traženi podaci za opis stanja moraju biti iz zvaničnih izvora, pažljivo odabrani i po mogućnosti konzistentni sa podacima sadržanim u planskom dokumentu (jednom ili više njih) na koje se program nadovezuje. Kako je ranije naglašeno, program treba da omogući ostvarivanje ciljeva postavljenih strategijom, te je otuda potrebno obezbediti maksimalnu konzistentnost ova dva dokumenta. U slučaju da jedinica lokalne samouprave nema sektorsku strategiju, programiranje mera podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju treba uskladiti sa drugim lokalnim strategijama koje se bave pitanjima poljoprivrede (npr. strategija lokalnog razvoja).

4.1.2. Tabelarni prikaz planiranih mera u programu

Navesti u tabeli vrste mera koje će finansirati jedinica lokalne samouprave (JLS), kao i planirane iznose sredstava namenjenih za svaku od mera i vrednost podrške po korisniku). Da biste pravilno grupisali mere koje planirate da podržavate, morate pratiti njihove opise i šifre sadržane u šifarniku Obrasca (Aneks 1).

Tabela 1. Mere direktnih plaćanja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 2. Mere kreditne podrške

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.						
2.						
3.						
n+1...						
UKUPNO						

Tabela 3. Mere ruralnog razvoja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.						
2.						
n+1...						
UKUPNO						

Tabela 4. Posebni podsticaji

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 5. Mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, mera kreditne podrške, mera ruralnog razvoja i posebnih podsticaja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za meru(ukupan iznos po meri u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 6. Tabelarni prikaz planiranih finansijskih sredstava JLS

Budžet	Vrednost u RSD
Ukupan iznos sredstava iz budžeta JLS planiranih za realizaciju Programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja (bez prenetih obaveza)	
Planirana sredstva za direktna plaćanja	
Planirana sredstva za kreditnu podršku	
Planirana sredstva za podsticaje mera ruralnog razvoja	
Planirana sredstva za posebne podsticaje	
Planirana sredstva za mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, kreditne podrške i u okviru mera ruralnog razvoja	
Prenete obaveze	

4.1.3. Ciljna grupa i značaj promene koja se očekuje za korisnike nakon primene programa

U ovom polju je potrebno jasno definisati ciljnu grupu, odnosno potencijalne korisnike mera podrške, kao što su npr. registrovani poljoprivredni proizvođači, nezaposleni sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje, članovi zadruge ili udruženja i asocijacija, mladi, žene i sl. Takođe, potrebno je objasniti značaj promene koja se

očekuje za poljoprivrednike korisnike mera nakon realizacije programa, imajući u vidu specifičnosti poljoprivrede i ruralnih područja u jedinicama lokalne samouprave u kojima se program sprovodi – na primer, da li će mere iz programa dovesti do poboljšanja kvaliteta života, povećanja produktivnosti i efikasnosti, podsticanja zapošljavanja i samozapošljavanja, podsticanja udruživanja i sl. (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

PRIMER

Programom mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za teritoriju Grada … utvrđuju se struktura mera, odnosno namena i način korišćenja sredstava za 2015. godinu, u ukupnom iznosu od 64.570.000 dinara, koja su Odlukom o budžetu Grada XXX za 2015. godinu („Službeni list ...", broj 102/2014) opredeljena na budžetskim pozicijama 369, 370, 371, 372 i 373, sredstva za Budžetski fond za poljoprivredu i ruralni razvoj Grada XXX. Potencijalni korisnici mera podrške su registrovana poljoprivredna gazdinstva sa teritorije grada XXX sa aktivnim statusom, u skladu sa Pravilnikom o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, zatim udruženja i asocijacije poljoprivrednih proizvođača, udruženja vodokorisnika i udruženja građana koja su osnovana radi obavljanja promotivnih i nepoljoprivrednih delatnosti za razvoj sela i zaštitu životne sredine, preduzetnici i pravna lica za pružanje savetodavnih i drugih usluga.

Realizacija Programa, odnosno definisane mere doprineće

- modernizaciji proizvodnje i jačanju proizvodne konkurentnosti:
  - povećanju produktivnosti gazdinstva,
  - smanjenju proizvodnih troškova;
- dostizanju nacionalnih standarda i standarda EU na polju
  - zaštite životne sredine,
  - javnog zdravlja,
  - zdravlja životinja i biljaka,
  - dobrobiti životinja,
  - zaštite na radu;
- povećanju kvaliteta proizvoda, higijene i bezbednosti hrane;
- poboljšanju konkurentnosti porodičnih poljoprivrednih gazdinstava;
- uvođenju novih tehnologija i inovacija, i otvaranju novih tržišnih mogućnosti;
- poboljšanju kvaliteta proizvoda, uz ispunjavanje nacionalnih standarda i standarda EU u oblasti bezbednosti hrane i zaštite životne sredine;
- očuvanju proizvodnje tradicionalnih proizvoda;
- povezivanju sektora poljoprivrede i sektora turizma;
- unapređenju nepoljoprivrednih delatnosti na seoskom području;
- dobijanju proizvoda veće dodate vrednosti radi povećanja dohotka i poboljšanja održivih uslova za život seoskog stanovništva.

Poljoprivredna politika i politika ruralnog razvoja Republike Srbije obuhvata niz mera i aktivnosti koje preduzimaju nadležni organi radi obezbeđivanja kvalitetne i zdravstveno ispravne hrane, jačanja konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda na tržištu, podizanja nivoa životnog standarda poljoprivrednika, pružanja podrške ruralnom razvoju i zaštiti životne sredine od negativnih uticaja poljoprivredne proizvodnje.

4.1.4. Informisanje korisnika o mogućnostima koje pruža program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja

U okviru ovog polja treba navesti na koji način će se vršiti informisanje potencijalnih korisnika o merama koje su definisane programom. Na primer, da će JLS obavestiti korisnike posredstvom poljoprivrednih stručnih službi, organa/organizacija JLS, putem tribina, poziva na javna predavanja, lokalnih televizija, radija, društvenih mreža i sl. (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

4.1.5. Nadzor i evaluacija

U ovom delu treba objasniti na koji način će se pratiti realizacija programa, ostvarenih rezultata i efektivnosti sprovedenih mera. Od procesa monitoringa/nadzora i evaluacije, odnosno od odgovora na pitanje da li su primenom određene mere postignuti očekivani efekti, treba da zavisi da li će se i u budućnosti sprovoditi iste mere ili ih treba menjati. (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

4.2. Opis planiranih mera

U ovom poglavlju predstavićemo način na koji treba popunjavati pojedina poglavlja iz opisa planiranih mera, sa posebnim osvrtom na kompleksne delove pojedinih mera. Posebna pažnja će biti posvećena delovima koji su se u dosadašnjoj praksi programiranja pokazali kao kompleksniji i nešto zahtevniji u odnosu na ostala poglavlja opisa mera.

Prilikom popunjavanja Opisa mera, prvu meru obrazložiti pod 2.1, zatim sledeću pod 2.2. i tako redom, za svaku sledeću meru, uz uvažavanje svih navedenih potpoglavlja (2.1.1., 2.1.2. …, odnosno 2.2.1., 2.2.2. ...

4.2.1. Naziv i šifra mere:_____

Upisati broj[3] iz tabele iz Šifarnika mera vodeći računa o tome šta je mera, a šta su investicije u okviru jedne mere.

Važno je napraviti razliku između mere i vrste investicija koje su predviđene nekom merom. Na primer, *101. Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava* je naziv za meru, a u Šifarniku merapod tom merom postoji nekoliko grupa dozvoljenih tipova investicija, kao što su:

- Nabavka kvalitetnih priplodnih grla mlečnih rasa: goveda, ovaca ili koza
- Izgradnja objekata za smeštaj životinja i nabavka opreme za navedene objekte (oprema za izđubravanje, oprema za napajanje, za ventilaciju, oprema za mužu, ishranu životinja itd.)
- Izgradnja objekta za skladištenje hrane za životinje
- Izgradnja objekata za skladištenje/čuvanje mleka
- Izgradnja objekata za manipulaciju, odlaganje i obradu stajnjaka
- Izgradnja objekata za manipulaciju, odlaganje i primenu stajnjaka u slučaju zatvorenog držanja na farmama i nabavka opreme/mehanizacije za ove svrhe
- Nabavka voćarsko-vinogradarskih traktora do 100 kW, rigolera, podrivača i mašina za rezidbu, tarupiranje i berbu
- ...

PRIMER

Uprava za poljoprivredu i razvoj sela Grada XXX u okviru unutrašnje organizacije ima Stručnu službu Fonda za razvoj poljoprivrede, koja obavlja poslove na izradi predloga Programa i realizacije mera nakon njegovog usvajanja. Tokom perioda realizacije Programa, monitoring i evaluaciju vrše sve unutrašnje jedinice u okviru Uprave, svaka iz svoje oblasti delovanja. Takođe, u procesu monitoringa i evaluacije učestvuju i drugi organi i stručna tela Grada XXX: Gradsko veće usvaja godišnji izveštaj, Komisija za raspodelu i kontrolu upravljanja sredstvima Budžetskog fonda za poljoprivredu i ruralni razvoj Grada XXX vrši kontrolu i procenu uspešnosti sprovedenih mera i odlučuje o zahtevima po pojedinim merama, Uprava za finansije, izvorne prihode lokalne samouprave i javne nabavke vrši kontrolu dokumentacije i zakonske ispravnosti podnetih zahteva, u okviru svoje nadležnosti, kao i komisije i druga radna tela koja se formiraju u periodu realizacije samog Programa, a koja uglavnom imaju zadatak da procene potencijalne korisnike mera i kontrolišu namensko korišćenje odobrenih sredstava.

Uprava za poljoprivredu i razvoj sela Grada XXX na kraju budžetske godine organizuje sastanke sa korisnicima sredstava po Programu mera radi dobijanja informacija o uspešnosti realizovanih mera i ostvarenim rezultatima i radi dobijanja podataka o potrebama za uvođenjem novih ili inovacijom/korigovanjem postojećih mera.

Na osnovu sistematizovanih podataka radnih tela i komisija i krajnjih korisnika, Uprava za poljoprivredu i razvoj sela Grada XXX prati godišnju realizaciju, ostvarene rezultate i efekte sprovedenih mera Programa i daje predlog o njihovom daljem sprovođenju ili uvođenju novih mera podrške.

3 Moguće je da će se tokom realizacije programa ukazati potreba za promenom šifri u okviru mera podrške i investicija. U tom slučaju, nove liste će biti poslate svim JLS.

Na kreatorima mera podrške je da se opredele da li će podržavati sve dozvoljene investicije ili će se opredeliti za samo neke od ponuđenih investicija u tabeli Šifarnika mera.

4.2.2. Obrazloženje

U ovom delu potrebno je jasno navesti na koje aspekte sadašnjeg stanja određena mera ima uticaj. U argumentaciji je potrebno pozivanje na kvantitativne i kvalitativne parametre stanja opisanog u lokalnom planskom dokumentu ukoliko postoji (lokalna strategija ekonomskog razvoja, strategija poljoprivrede i/ili ruralnog razvoja i sl.), kao i na vezu sa nacionalnom Strategijom poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2014–2024; potrebno je definisati svrhu i navesti očekivane efekte ove mere; definisati potrebe i probleme ciljne grupe koja će biti korisnik mere; obrazložiti efekte sprovedenih mera u prethodnom periodu i „naučene lekcije"). (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

Napomena
Prilikom popunjavanja ovog poglavlja nije potrebno prepisivati podatke koji su navedeni u uvodnom delu programa, već je dovoljno napraviti povezivanje sa relevantnim poglavljima. Poželjno je napraviti vezu za prethodnim periodom ukoliko je postojao takav ili sličan tip podrške. Tako, na primer, ukoliko je prethodno iskustvo u sprovođenju mere pokazalo da intenzitet podrške nije bio dovoljno stimulativan za korisnike to daje obrazloženje za izmene i uvođenje pojedinih specifičnih kriterijuma ili uvođenje specifičnih kriterijuma za korisnike ili uvođenje dodatnog bodovanja za pojedine korisnike ili tipove investicija.

PRIMER
Tehničko-tehnološka opremljenost poljoprivrednog sektora zahteva značajnije investicije u modernizaciju proizvodnje poljoprivrednih gazdinstava, kao i u opremu, tehnologiju i jačanje proizvodnog lanca. U skladu sa Strategijom poljoprivrede i ruralnog razvoja, rast konkurentnosti je jedan od osnovnih prioriteta.
Mera „Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava" podržava mala i srednja poljoprivredna gazdinstva sa ciljem unapređenja sredstava i procesa proizvodnje, povećanja produktivnosti, konkurentnosti i tehnološkog osposobljavanja gazdinstava u skladu sa standardima EU, a sve radi postizanja veće ekonomske efikasnosti, veće orijentisanosti ka tržištu i dugoročne održivosti.

Prioritetni sektori za dobijanje podrške – Pregled po sektorima:
Sektor: Mleko
Sektorom dominiraju mali proizvođači, održiva i delimično održiva gazdinstva, dok opšti problem predstavlja nizak nivo kvaliteta proizvedenog mleka, nizak nivo proizvodnje po kravi, što dovodi do neprofitabilnog poslovanja proizvođača. Više od 70% porodičnih gazdinstava drži do tri muzne krave. Više od 75% sirovog mleka isporučenog mlekarama još ne ispunjava standarde EU. Gazdinstva se suočavaju sa lošom tehnologijom u ishrani životinja, nedostatkom naprednog genetskog uzgoja i lošim uslovima držanja životinja. Takođe, veliki problem predstavljaju neodgovarajući način skladištenja i distribucija tečnog i čvrstog stajnjaka.
Poboljšanje načina skladištenja i hlađenja mleka, unapređenje tehnologije u ishrani životinja, poboljšanje naprednog genetskog uzgoja, poboljšanje uslova držanja stoke, kao i razvoj proizvoda sa dodatom vrednošću su neki od načina kojima se može poboljšati konkurentnost i kvalitet proizvoda.
Sektor: Pčelarstvo
Pčelarstvo predstavlja malu, ali izuzetno atraktivnu poljoprivrednu delatnost, koja u ukupnom ekonomskom obimu poljoprivredne proizvodnje učestvuje sa 0,4%. Poslednjih godina pčelarstvo počinje da se tržišno usmerava u pravcu prihvatanja uslova i standarda EU. Različite vrste meda koje potiču sa geografskog područja Republike Srbije visokog su kvaliteta. Od ukupne količine proizvedenog meda (6.800 tona), u prethodnom periodu izvezeno je oko 45%. Najznačajnije izvozno tržište su države članice EU (Nemačka, Italija i Austrija), zatim zemlje potpisnice CEFTA sporazuma (Makedonija, Crna Gora i BiH). U Republici Srbiji postoji sedam subjekata sa izvoznim brojevima za izvoz meda u države članice EU.

4.2.3. Ciljevi mere

Navesti kako će mera doprineti ostvarivanju ekonomskog, i socijalnog razvoja lokalne zajednice; navesti na koje posebne ciljeve definisane u lokalnoj strategiji razvoja se mera odnosi. (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

PRIMER
Opšti ciljevi
1) Stabilnost dohotka poljoprivrednih gazdinstava;
2) Povećanje proizvodnje, poboljšanje produktivnosti i kvaliteta proizvoda, smanjenje troškova proizvodnje;
3) Unapređenje tehničko-tehnološke opremljenosti;
4) Održivo upravljanja resursima i zaštita životne sredine;
5) Rast konkurentnosti uz prilagođavanje zahtevima domaćeg i inostranog tržišta;
6) Usklađivanje sa pravilima EU, njenim standardima, politikama i praksama

PRIMER
Posebni ciljevi mere
Sektor: Mleko
1) Povećanje efikasnosti, konkurentnosti i održivosti proizvodnje mleka pomoću ciljanih investicija na malim i srednjim gazdinstvima;
2) Povećanje kvaliteta mleka, naročito u mikrobiološkom pogledu (smanjenje broja bakterija i somatskih ćelija), usvajanje dobre poljoprivredne prakse, kao i prilagođavanje proizvoda zahtevima tržišta;
3) Dostizanje standarda u oblasti dobrobiti i zdravlja životinja, higijene i zaštite životne sredine;
4) Unapređenje proizvodne infrastrukture i opreme.

Napomena
Kada se navode ciljevi treba voditi računa o tome da se njihovo dostizanje može pratiti i meriti različitim indikatorima, koji mogu biti i deo programa, a kasnije i važan alat za merenje postignutih efekata i rezultata.

4.2.4. Veza sa merama Nacionalnog programa za ruralni razvoj Republike Srbije (NPRR)

Kako bi se poštovao na početku opisani zahtev u vezi sa neophodnošću da se ostvari komplementarnost rešenja predviđenih politikama na višem nivou, na ovom mestu je neophodno naznačiti da li postoji usklađenost mere koju ste prevideli sa merama definisanim Nacionalnim programom za ruralni razvoj Republike Srbije.

Ukoliko je mera istovetna kao mera u NPRR, treba navesti na koji način će se proveravati i sprečiti moguće dvostruko finansiranje istih zahteva korisnika. (Tekst treba da stane na jednu stranu.)

Napomena
Ako se imaju u vidu finansijska ograničenja koja postoje na nacionalnom nivou, realno je da ne mogu svi ostvariti pravo na podsticaje iz nacionalnih fondova. Iz tog razloga, dozvoljeno je da i JLS programiraju i potpuno identične mere i kriterijume kao što ih definiše i Nacionalni program za ruralni razvoj, ali sa posebnom pažnjom posvećenom metodologiji kontrole i odobravanja investicija koja će sprečiti dvostruko finansiranje iz javnih fondova. *IPARD* program se ne mora pominjati jer će glavne smernice za definisanje korisnika jasno dati od ministarstvo zaduženog za realizaciju *IPARD* programa (sadašnje Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede). Tim smernicama biće jasno definisani limiti za korisnike tako da svi oni koji mogu ostvariti podršku iz *IPARD* programa ne mogu biti potencijalni korisnici ni Nacionalnog programa za ruralni razvoj ni programa podrške JLS. Takvi kriterijumi su već sada definisani za korisnika u Nacionalnom programu za ruralni razvoj i iz tog razloga se u programima JLS pravi povezivanje sa tim programom. Iste mere podrške mogu se uvesti i zbog posebnosti određenog sektora ili tipa proizvodnje ili strateškog opredeljenja JLS.

4.2.5. Krajnji korisnici

Navesti ko su krajnji korisnici ove mere. U ovom delu postoje mogućnost da korisnike definišete kao:

- pravna lica: udruženja, zadruge, preduzetnici, preduzeća i sl.
- fizička lica: npr. individualni poljoprivredni proizvođači koji su upisani u registar poljoprivrednih proizvođača,
- samu JLS – u slučaju kada sama JLS sprovodi investiciju. Ovakve situacije su moguće, na primer, kod mere 402. (vidi Šifarnik) ili ostalih mera podrške koje nisu predviđene merama podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju.

4.2.6. Ekonomska održivost

U ovom delu opisa mere potrebno je definisati da li podnosilac zahteva za podršku mora da podnese i određenu formu biznis plana ili projekta. U različitim merama moguće je predvideti različite opcije u pogledu biznis plana. Postoje tri mogućnosti:

- prva je da se korisnicima uopšte ne traži da dostave biznis plan,
- druga opcija je da se korisnicima traži dostavljanje biznis plana kako bi se stekao uvid u njihovu sposobnost da sprovedu planiranu investiciju,
- treća opcija je da budu predviđene dve vrste biznis plana, u zavisnosti od veličine investicije; u tom slučaju potrebno je razviti dva obrasca za biznis planove – jedan složeniji i jedan jednostavniji; za ovaj model neophodno je odrediti finansijski limit preko kojeg će se tražiti složenija forma biznis plana.

Napomena
Kada JLS organizuje prevoz poljoprivrednih proizvođača na sajam onda je JLS korisnik sredstava. U slučaju kad sredstva za istu namenu daje zadruzi ili udruženju, onda njih treba navesti kao korisnike sredstava.

PRIMER
Za investicije ukupne vrednosti veće od 600.000,00 dinara, podnosilac zahteva je u obavezi da ekonomsku održivost dokaže kroz biznis plan. Biznis plan je deo obrasca koji objavljuje jedinica lokalne samouprave i čini sastavni deo aplikacionog formulara.

Napomena
Prilikom definisanja mere podrške *303.1. – Početna pomoć za pokretanje poslovanja za mlade poljoprivrednike i razvoj malih poljoprivrednih gazdinstava*, moguće je definisati i okvire u kojima će se davati podrška, kao i tipove investicija koji će biti prihvatljivi za finansiranje. Tom prilikom poželjno je pozivanje na prethodno pokazane pokazatelje iz uvoda, kao i na opšte i posebne ciljeve JLS. Ovako definisani kriterijumi se moraju prikazati u zahtevu i predloženom poslovnom planu, koji će biti predmet evaluacije i osnov za dodelu sredstava i praćenje realizacije dodeljenih sredstava.

4.2.7. Opšti kriterijumi za korisnike

U ovom poglavlju potrebno je bliže definisati zahteve koje korisnici sredstava treba da ispune da bi mogli da koriste finansijska sredstva predviđena ovom merom.

Neke od mogućih zahteva navodimo u primeru koji sledi. Na kreatorima programa je da donesu odluku koje od pomenutih kriterijuma će uvrstiti u program, mada je preporuka da se prva četiri kriterijuma obavezno koriste.

PRIMER

- Korisnik mora da bude upisan u Registar poljoprivrednih gazdinstava u skladu sa Pravilnikom o načinu i uslovima upisa i vođenja registra poljoprivrednih gazdinstava.
- Za investiciju za koju podnosi zahtev ne sme koristiti podsticaje po nekom drugom osnovu (subvencije, podsticaji, donacije), odnosno ista investicija ne sme biti predmet drugog postupka za korišćenje podsticaja, osim podsticaja u skladu sa posebnim propisom kojim se uređuje kreditna podrška registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima.
- Nema evidentiranih dospelih neizmirenih dugovanja prema jedinici lokalne samouprave na osnovu ranije ostvarenih podsticaja, subvencija.
- U slučaju kada korisnik nije vlasnik katastarskih parcela i objekata koji su predmet investicije za koju se podnosi zahtev, neophodno je da na njima ima pravo zakupa, odnosno korišćenja na osnovu ugovora zaključenog sa zakupodavcem koji je fizičko lice ili ministarstvom nadležnim za poslove poljoprivrede na period zakupa, odnosno korišćenja od najmanje pet godina, počev od kalendarske godine za koju se podnosi zahtev za korišćenje podsticaja.
- Korisnik mora da je izmirio dospele javne dažbine.
- Korisnik mora namenski da koristi i ne otuđi niti da drugom licu na korišćenje investiciju koja je predmet zahteva u periodu od pet godina od dana nabavke opreme, mašina i mehanizacije, odnosno izgradnje objekta.
- Ukoliko je korisnik pravno lice ili preduzetnik, mora biti u aktivnom statusu i upisan u registar privrednih subjekata.
- Ukoliko je korisnik zadruga ili udruženje poljoprivrednih proizvođača, mora imati minimum 6 članova i/ili površinu od minimum 7 hektara pod krupnim voćem ili najviše 300 uslovnih grla životinja (definisati u skladu sa potrebama i razvojnim prioritetima opštine).

4.2.8. Specifični kriterijumi

Ovaj deo opisa programa je veoma važan za detaljnije i uže definisanje krajnjih korisnika sredstava. Takođe, u ovom delu se jasno razdvajaju korisnici lokalnih programa i ostalih programa, pre svega *IPARD* programa. Tako, na primer, za sve korisnike u sektoru mleka koji imaju više od 20 krava (donja granica za korisnike *IPARD* programa) ne može se predvideti podrška u programima JLS.

Ukoliko je ciljna grupa korisnika tačno definisana, navesti, ako postoje, specifične kriterijume koji se odnose na sektor, odnosno korisnike, kao što su: odgovarajuća veličina gazdinstva, broj grla stoke, veličina poseda pod odgovarajućom kulturom, minimalni i

maksimalni kapaciteti pogona za proizvodnju i preradu hrane, posedovanje određenih sertifikata; ograničenje maksimalnog i/ili minimalnog iznosa podrške po investiciji, i sl. Moguće je definisati različite vrste investicija za različite veličine potencijalnih korisnika.

Napomena
Sve brojčane vrednosti su proizvoljno napisane i treba da odražavaju ciljeve i realne potrebe teritorije za koju je program namenjen. Poželjno je da se ovi brojevi povežu sa podacima iz opisa stanja u sektoru.

U meri 101 posebno je važno napraviti razgraničenje u zahtevima prema vrsti sektora u kojoj se nalaze investicije planirane programom.

Primer koji sledi za mere iz grupe A sadrži gornje limite po sektorima usklađene sa zahtevima *IPARD* programa i treba ih se pridržavati (gornji limiti za meru 101 moraju biti kao u datom primeru). Zahtev za upotrebu određenih limita po merama odnosi se samo na one mere koje se nalaze u *IPARD* programu. Dozvoljeno je da mere lokalnih programa podržavaju korisnike u okviru istih kriterijuma koji se nalaze i u Nacionalnom programu ruralnog razvoja, ali se ostavlja i mogućnost da se unutar limita naprave i drugačija ograničenja u skladu sa opštim i posebnim ciljevima JLS. Mere za koje nije predviđena podrška kroz *IPARD* program programiraju se u skladu sa postojećim zakonodavnim okvirima i planskim dokumentima.

PRIMER

Za mere iz grupe A. PODSTICAJI ZA INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI I DOSTIZANJE STANDARDA KVALITETA

Opcija prikaza 1. Primer kada jedna mera pokriva više sektora.

Sektor 1: Mleko

- Prihvatljivi korisnici za sve investicije u sektoru mleka su poljoprivredna gazdinstva koja poseduju 0–19 grla mlečnih krava. Kada je reč o nabavci kvalitetnih priplodnih životinja, minimalni broj grla na kraju investicije mora biti 3.

Sektor 2: Meso

- Prihvatljivi korisnici za sve investicije u sektoru mesa su poljoprivredna gazdinstva sa 0–19 grla kvalitetnih priplodnih goveda ili 0–149 grla priplodnih ovaca i koza ili 0–99 grla priplodnih svinja, do 30 krmača ili 1.000–3.999 brojlera na početku investicije. U slučaju kada je reč o nabavci kvalitetnih priplodnih životinja, minimalni broj grla na kraju investicije mora biti 3 grla kvalitetnih priplodnih goveda ili najmanje 10 grla kvalitetnih priplodnih ovaca i koza, ili najmanje 10 grla kvalitetnih priplodnih nazimica na kraju investicije.

Sektor 3: Voće, grožđe, povrće, hmelj i cveće

- Prihvatljivi korisnici su poljoprivredna gazdinstva sa 0,3–1,99 ha jagodastih vrsta voćaka i hmelja i 0,5–4,99 ha drugog voća, gazdinstva sa 0,3–50 ha cveća,

gazdinstava sa 0,3–100 ha vinove loze za investicije koje se tiču proizvodnih zasada vinove loze.
- Prihvatljivi korisnici su poljoprivredna gazdinstva sa kapacitetom do 5000 m^2 staklenika/plastenika ili do 3 ha otvorenog prostora za proizvodnju povrća.
- Krajnji korisnici za investicije vezane za proizvodnju grožđa moraju biti upisani i u Vinogradarski registar u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast vinogradarstva i vinarstva.
- Krajnji korisnici za investicije vezane za proizvodnju sadnog materijala moraju biti upisani i u Registar proizvođača sadnog materijala u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast proizvodnje sadnog materijala.

Sektor 4: Ostali usevi
- Prihvatljivi korisnici su poljoprivredna gazdinstva koja imaju do 2 ha zemljišta pod usevima.

Sektor 5: Pčelarstvo
- Prihvatljivi korisnici za nabavku košnica pčela su poljoprivredna gazdinstva sa 0–500 košnica na početku investicije, odnosno, sa najmanje 30 košnica na kraju investicije. Prihvatljivi korisnici za ostale investicije u sektoru pčelarstva su poljoprivredna gazdinstva koja poseduju do 500 košnica pčela.

Sektor 6: Akvakultura
- Nema specifičnih kriterijuma prihvatljivosti.

Opcija prikaza 2. Primer kada postoje mere sa više različitih investicija, a traže se različiti uslovi prema korisnicima. U tom slučaju potrebno je jasno definisati specifične kriterijume prema vrstama investicija.

za investiciju 101.3.1.
- Korisnik treba da dostavi dokaz da je nabavio sertifikovani sadni materijal.

za investiciju 101.3.3.
- Korisnik treba da dostavi dokaz da je preko računa gazdinstva izvršena uplata za nabavku mehanizacije i navedene opreme

za investiciju 101.3.1.
- Korisnik treba da poseduje ili ima u zakupu površinu od najmanje 10 ari ukoliko se planira zasad jagodičastog voća odnosno najmanje 5 ari, ako se planira investicija u pitome i kultivisane šumske jagode.

za investiciju broj 302.1. i 302.4.
- Krajnji korisnici su pravna lica i preduzetnici koji su registrovani za očuvanje starih, tradicionalnih zanata, odnosno poslove domaće radinosti koji su sertifikovani u skladu sa posebnim propisom i koji su upisani u Registar poljoprivrednih gazdinstava i Registar Agencije za privredne registre.

za investiciju broj 305.2.
- Korisnik mere treba da dostavi dokaz da poseduje iskustvo u pružanju usluge (referenca), kao i stručni i tehnički kapacitet u zavisnosti od tipa i trajanja usluge (referentni predavači).

Opcija prikaza 3. Tabelarno na sledeći način:

NAZIV SEKTORA	NAZIV INVESTICIJE	NEOPHODNI USLOVI KOJE MORA DA ISPUNI POTENCIJALNI KORISNIK
SEKTOR MLEKO	Nabavka kvalitetnih priplodnih junica mlečnih rasa ili simentalskog govečeta	• poseduje adekvatan objekat za držanje kvalitetnih priplodnih junica; • najmanje 1 ha obradivog poljoprivrednog zemljišta po uslovnom grlu za celokupno stado na gazdinstvu
	Izgradnja objekata za smeštaj životinja i nabavka opreme za navedene objekte (oprema za izđubravanje, oprema za napajanje, za ventilaciju, oprema za mužu, ishranu životinja itd.)	• poseduje: ○ 5–20 krava ili ○ do 50 ovaca ili ○ do 30 koza
	Nabavka opreme i mehanizacije za pripremu, distribuciju i skladištenje koncentrovane i kabaste stočne hrane na gazdinstvu (seno, silaža, senaža itd.)	• poseduje: ○ do 15 krava ili ○ do 30 ovaca ili ○ do 20 koza
SEKTOR MESO	Nabavka kvalitetnih goveda, ovaca, koza i svinja tovnih rasa	• poseduje adekvatan objekat za držanje kvalitetnih priplodnih ovaca, koza i svinja tovnih rasa; • najmanje 1 ha obradivog poljoprivrednog zemljišta po uslovnom grlu za celokupno stado na gazdinstvu
	Izgradnja boksova za držanje krmača, prasilišta i odgajališta	• poseduje 5–100 krmača; • poseduje adekvatan objekat za držanje životinja
SEKTOR VOĆE, GROŽĐE, POVRĆE (uključujući pečurke i cveće)	Podizanje novih ili obnavljanje postojećih proizvodnih i matičnih zasada voćaka, hmelja i vinove loze, kao i postavljanje protivgradnih mreža, objekata i nabavka opreme i sredstava za testiranje, klonsku selekciju, sertifikaciju, konzervaciju i multiplikaciju sadnog materijala	• poseduje u vlasništvu površine namenjene za zasnivanje novih zasada; • zemljište na kome se planira zasad prijavljeno je prilikom registracije poljoprivrednog gazdinstava; • nije pod bilo kakvim teretom (hipoteka, plodouživanje i dr.), odnosno u trenutku podnošenja prijave okončani su svi postupci dokazivanja vlasništva i nema zabeležbe u listi nepokretnosti da je predmetno zemljište pod teretom; • podnosioci prijave mogu se prijaviti za podizanje zasada: ○ koštunjičavog, jabučastog i jezgrastog voća samo za površine katastarske parcele veće od 0,2 ha, ○ jagodastog i bobičastog voća na katastarske parcele veće od 0,1 ha.
SEKTOR PČELARSTVO	Nabavka opreme za pčelarstvo	• poseduje najmanje deset (10) košnica

Napomena
Svi brojevi koji su prikazani u tabeli vezani su za podatke iz Nacionalnog programa za ruralni razvoj i predstavljaju gornje granice za definisanje kriterijuma za korisnike. JLS treba da same, u skladu sa svojim specifičnostima i opštim i posebnim ciljevima, odrede okvire za definisanje korisnika na teritoriji JLS.

Za mere iz grupe B. PODSTICAJI ZA ODRŽIVI RURALNI RAZVOJ

PRIMER
Krajnji korisnici su:
- privatni šumovlasnici
- udruženja/zadruge privatnih šumovlasnika
- javne institucije

Napomena
Za mere održivog ruralnog razvoja moguće je posebno definisati dodatne kriterijume za selekciju korisnika.

Za mere iz grupe V. PODSTICAJI ZA UNAPREĐENJE RURALNE EKONOMIJE

PRIMER
Krajnji korisnici su
- zanatske zadruge
- osobe do 40 godina starosti na dan slanja aplikacije
- osobe sa posebnim potrebama
- ...

Napomena
Za podsticaje za unapređenje ruralne ekonomije korisnici se ne moraju dodatno definisati, ali, ako postoji posebno strateško opredeljenje, moguće je i ovde dodatno uže definisati korisnike po uzoru na model iz grupe A.

4.2.9. Lista predviđenih investicija u okviru mere

U slučaju da je u okviru jedne mere predviđeno finansiranje više investicija, neophodno je navesti šifru i naziv investicije, preuzimanjem delova tabela iz Šifarnika mera.

Pri tome, treba strogo voditi računa o tome da se ne menja naziv mera koji je dat u tabeli, bez obzira na to da li će se u okviru jedne grupe investicija finansirati samo jedna vrsta dozvoljenih troškova. Ti detalji će se definisati konkursom, gde će se dati bliža pojašnjenja za dozvoljene troškove, kao i za sva ostala specifična pitanja koja nisu definisana u programu podrške. U primeru su navedene opcije za različite mere.

Primer:

Šifra investicije	Naziv investicije
103.1.3.	Nabavka nove opreme za uzorkovanje, prijem, preradu, punjenje i pakovanje mleka i proizvoda od mleka
103.2.9.	Nabavka nove opreme za dezinfekciju radnika
104.1.	Ulaganje u zaštitu od elementarnih nepogoda, nepovoljnih klimatskih prilika i katastrofalnih događaja
201.2.1.	Razvoj šumskih područja i unapređenje isplativosti gazdovanja šumama
201.4.1.	Očuvanje biljnih genetičkih resursa
301.2.	Investicije u izradu, unapređenje ili proširenje svih tipova infrastrukture manjeg obima, uključujući investicije u obnovljive izvore energije
302.3.	Investicije u izgradnju i/ili opremanje postrojenja za obnovljive izvore energije za sopstvenu potrošnju, posebno u solarne elektrane, elektrane na biomasu, daljinske sisteme grejanja, kotlove za sagorevanje biomase
304.1.	Podrška brendiranju proizvoda i regiona
304.2.	Podrška za zaštitu geografskog porekla proizvoda

4.2.10. Kriterijumi selekcije

Česta praksa je da se podrška dodeljuje na osnovu redosleda prijema zahteva za podršku. To je opravdana procedura, ali ona zahteva dodatne napore, kako bi se obezbedilo da se razmatraju samo oni zahtevi koji su kompletirani. To praktično znači da se kao kriterijum uzima datum kada je podnet zahtev kompletiran. Praktično, ukoliko korisnik dostavi nekompletan zahtev, rok od kada se njegov zahtev razmatra je onaj trenutak kada kompletira dokumentaciju.

Jedna od opcija je i da se nekompletirani zahtevi uopšte ne razmatraju, mada je u tom slučaju bolje definisati konkursnim obrascem koja je to dokumentacija obavezna da bi se predmet prihvatio i da bi se omogućile eventualne dopune.

U slučaju kada su predviđeni rangiranje/selekcija korisnika, neophodno je da utvrđeni tip kriterijuma za izbor korisnika omogući transparentno i efikasno rangiranje prihvatljivih zahteva i da se izabranim kriterijumima lako mogu kvantifikovati podneti zahtevi. U skladu sa svojim prioritetima, JLS mogu dati prednost nekom od sledećih kriterijuma:

- ulaganja koja se odnose na zaštitu životne sredine;
- investicije koje se realizujue u područjima sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi;
- žene kao nosioci investicije;
- lica mlađa od npr. 40 godina ili članovi zadruge ili udruženja;
- lica koja imaju stručno znanje ili iskustvo u oblasti poljoprivrede i sl.

Poželjno je da kriterijumi budu merljivi i lako proverljivi kako bi i sami korisnici mogli predvideti koliko bodova će imati. Tabela u primeru sadrži predlog mogućih

kriterijuma, pri čemu JLS same definišu maksimalan broj bodova, kao i raspodelu bodova po kriterijumima.

Ova metoda je korisna ukoliko se želi favorizovati određena grupa korisnika, u skladu sa strateškim opredeljenjima JLS, kao i definisanim opštim i posebnim ciljevima. Tako, na primer, logično je da se ova metoda koristi kada želite favorizovati mlade ili žene, odnosno one koji se nalaze u područjima sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi.

Oni koji ne ispunjavaju neki od navedenih kriterijuma, biće lošije rangirani ili se mogu naći van liste za dodelu sredstava ukoliko su budžetska sredstva limitirana. Pored kriterijuma navedenih u primeru, mogući su i sledeći kriterijumi:

- korisnik je zadruga ili član zadruge;
- podnosilac zahteva ima odgovarajuće stručno znanje (formalno obrazovanje iz oblasti stočarske proizvodnje);
- podnosilac zahteva ima iskustvo u proizvodnji od najmanje tri godine;
- investicije su usmerene na smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu i primenu kodeksa „Dobre poljoprivredne prakse" (investicije u rukovanje stajnjakom i pravilno odlaganje stajnjaka i sl.).

Primer:

Redni broj	Tip kriterijuma za izbor	Bodovi
1.	Investicija je locirana u područjima sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi	20/0
2.	Podnosilac zahteva je lice mlađe od 40 godina	15/0
3.	Podnosilac zahteva je žena	15/0
Ukupno		**50**

Napomena
Maksimalan broj bodova može biti veći, kao i broj kriterijuma za izbor.

4.2.11. Intenzitet pomoći

Za mere iz grupe A. PODSTICAJI ZA INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI I DOSTIZANJE STANDARDA KVALITETA

Da bi se sprečila neravnomerna podela sredstava, neophodno je definisati minimalne i maksimalne apsolutne iznose podsticaja koji će merom biti podržani ili minimalne i maksimalne procentualne iznose povraćaja sredstava, odnosno potencijalne dodatne iznose podsticaja – npr. ako su područja sa otežanim uslovima rada, mladi, žene i sl. Nekada je poželjno definisati oba kriterijuma (procenat i sredstva) kako bi što više korisnika ostvarilo pravo na podršku. Sa druge strane, definisanjem donje granice smanjiće se opterećenje administracije za podrške koje ne predstavljaju značajnija ulaganja.

U svakom slučaju, definisanje i postavljanje graničnih vrednosti je posao JLS, koje treba da predstave strateške prioritete i postavljene ciljeve.

Primer:

Intenzitet pomoći iznosi do:
- *60%* ukupnih prihvatljivih troškova,
- *65%* za mlade poljoprivrednike (mlađi od 40 godina u trenutku podnošenja prijave),
- *70%* u planinskim oblastima.

Minimalni i maksimalni iznos investicije sredstava po sektorima je sledeći:
- Za *voće, povrće i ostale useve*:
  - min. 10.000 dinara, maks. 900.000 dinara;
- Za sektor *mleka i mesa*:
  - min. 15.000 dinara, maks. 1.000.000 dinara

ili

Intenzitet pomoći iznosi do:
- *65%* vrednosti investicije (ukupnih prihvatljivih troškova);

ili možete koristiti tabelarni prikaz, kakav je naveden u nastavku.

SEKTOR	PODSTICAJI				
	Min.	Maks.	Stajnjak	POURP	Mladi/žene
Mleko	50%	80%	75%	+10%	+10%
Meso	50%	70%	75%	+10%	+10%
Voće, grožđe i povrće	50%	80%	-	+10%	+10%
Ostali usevi (žitarice, uljarice, šećerna repa)	10%	30%	-	+10%	+10%
Pčelarstvo	50%	-	-	+10%	+10%
Akvakultura	50%	-	-	+10%	+10%

Za mere iz grupe B. PODSTICAJI ZA OČUVANJE I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH RESURSA

Definisanje mera podrške u oblasti zaštite životne sredine podrazumeva specifične zahteve u pogledu plaćanja, sprovođenja i kontrole. Za agroekološke mere, odnosno mere koje se odnose na održivi ruralni razvoj, važe sledeća pravila:

a) Plaćanja se odobravaju na godišnjem nivou. Korisnicima se nadoknađuju sredstva za dodatne troškove i propuštenu dobit u punom iznosu ili delimično, a ona proističu iz preuzetih obaveza. Gde je to potrebno, ova plaćanja mogu pokriti i troškove transakcija.

b) Kada se pomoć poljoprivrednicima odobrava na osnovu standardnih troškova ili dodatnih troškova i propuštene dobiti, mora se osigurati da proračuni na osnovu kojih se odobravaju sredstva budu adekvatni, tačni i zasnovani na fer, pravičnim i proverljivim kalkulacijama.

Napomena
Agroekološke mere povezane su sa primenom dobrih poljoprivrednih praksi. Trenutno u Srbiji postoji izrađen kodeks „Dobre poljoprivredne prakse", čija primena još uvek nije obavezna za poljoprivredne proizvođače. Proces integracija u EU će zahtevati postepeno uvođenje zahteva prema poljoprivrednim proizvođačima da se pridržavaju određenih pravila. Kada to bude slučaj, stvoriće se uslovi i za uvođenje ovakvog tipa podrške.
Glavni cilj agroekoloških plaćanja je da pomognu poljoprivrednike u procesu zaštite i unapređenja kvaliteta životne sredine na njihovim imanjima. Merom se plaća usluga poljoprivrednicima vezana za ispunjavanje agroekoloških obaveza koje uključuju više od standardnih aktivnosti iz kodeksa „Dobre poljoprivredne prakse". Na primer, u predelima sa intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom mere su uglavnom usmerene na smanjenje rizika od zagađenja životne sredine (npr. smanjenje upotrebe mineralnih đubriva i pesticida), ali takođe to mogu biti i mere kreirane sa ciljem zaštite životne sredine (npr. ostavljanje strništa na poljima na kojima se obavlja intenzivna proizvodnja u zimskom periodu kao hrana za ptice). Sa druge strane, u krajevima sa ekstenzivnijom poljoprivrednom proizvodnjom najveća opasnost preti od zapuštanja zemljišta usled napuštanja radno zahtevnih poljoprivrednih praksi važnih za očuvanje prirode. U takvim predelima mere su fokusirane na nastavak ili ponovno uvođenje poljoprivrednih praksi uz uvažavanje zaštite životne sredine (npr. košenje trave umesto ispaše, održavanje žive ograde...). Takođe, u ovim predelima je moguće uvesti mere vezane za smanjenu upotrebu đubriva na pašnjacima.

Opšta metodologija obračuna propuštene dobiti i naknade za agroekološka plaćanja

- Programom ruralnog razvoja mora se opisati metod koji se koristi za izračunavanje.
- U većini slučajeva, agroekološka plaćanja se zasnivaju na standardnim troškovima kalkulacije (koji su često zasnovani na standardnoj bruto marži), a pod pretpostavkom da je propuštena dobit rezultat preuzetih obaveza u proizvodnji. Kako je već pomenuto, ovi troškovi se moraju zasnivati na pouzdanim i reprezentativnim podacima. Ažuriranje troškova i propuštene dobiti je moguće kroz izmene programa ruralnog razvoja.

- Proračuni moraju uzeti u obzir varijabilne troškove – one koji se odnose na radnu snagu i korišćenje proizvodnih sredstava (npr. semena, đubriva, pesticida), kao i na prinose i cene proizvoda. Troškovi moraju odgovarati preuzetim obavezama i treba da budu što skoriji.
- Kalkulacije troškova / propuštene dobiti moraju jasno razgraničiti koji su to elementi koje uključuju i koji su to elementi koji se kompenzuju plaćanjem.

Pored ovih opštih načela, sledeći *posebni zahtevi* moraju biti ispunjeni (u programu ruralnog razvoja mora se navesti da je to urađeno):

- obračun mora da odobri/overi organizacija koja je nezavisna (naučni instituti, fakulteti i sl.) od tela koje sprovodi meru; ovo odobrenje mora biti priloženo uz program ruralnog razvoja;
- uverenje o tačnosti proračuna za plaćanja će uključiti specifične reference koje potvrđuju da će se predloženim nivoom plaćanja izbeći dvostruko finansiranje;
- izvori i datumi koji se koriste za proračune moraju biti navedeni i moraju biti što skoriji; ukoliko je to moguće, trebalo bi da se svi podaci koji se koriste odnose na istu godinu; upotreba proseka za nekoliko poslednjih godina se preporučuje da bi se izbegla izračunavanja koje se odnose na godinu sa ekstremnim podacima (u smislu troškova i prihoda); podaci koji su korišćeni za proračun za nekoliko vrsta operacija (npr. troškovi radnog sata ili troškovi za gorivo) treba da ostanu konzistentni u celokupnom proračunu, osim ako se razlike mogu opravdati regionalnim ili klimatskim varijacijama;
- neophodno je raščlaniti plaćanja za datu vrstu aktivnosti gde to bude neophodno, usled značajnih razlika u regionalnim/subregionalnim uslovima i u proizvodnoj praksi;
- ako program ruralnog razvoja ne predloži takvu diferencijaciju, onda mora da ukaže na to da takav način razlikovanja nije neophodan, jer su uslovi jako slični, što je neophodno da bi se izbeglo prekomerno ili nedovoljno plaćanje.

PRIMER
Proračun se radi po hektaru ili po grlu životinje (ukoliko su mere vezane za poseban tip životinja) i mogu se kretati u intervalu od 40–400 evra po hektaru (primer iz EU) odnosno, u zavisnosti od vrste životinje, od 150–200 evra po kravi (primer za očuvanje genetičkih resursa za određenu vrstu goveda).

Plaćanja koja nadoknađuju manje od 100% dodatnih troškova i propuštene dobiti

- Plaćanjem korisniku treba nadoknaditi ceo iznos ili deo dodatnih troškova i propuštene dobiti.
- Agroekološka plaćanja su zasnovana na standardnim troškovima i pretpostavkama prihoda koji odražavaju situaciju sa prosečnim troškovima/prihodima. Sasvim je sigurno da neki korisnici imaju niže dodatne troškove i manji gubitak prihoda od onih koji su identifikovani u obračunu, dok drugi poljoprivrednici imaju veće troškove i gubitke. To je rezultat razlika u efikasnosti na pojedinačnim gazdinstvima.

Prva grupa poljoprivrednika će imati veću korist od primene agroekoloških aktivnosti nego druga grupa poljoprivrednika, jer će troškovi i propuštena dobit kod druge grupe biti pokriveni plaćanjima u manjoj meri.

- Zemlja ili regioni mogu odrediti plaćanja na nižem nivou od onih koja su predviđena sa obračunatim prosečnim dodatnim troškovima i propuštenom dobiti. Ovo bi moglo da bude prikladno ako se pretpostavlja da će taj tip aktivnosti ipak ostvariti svoje krajnje ciljeve, jer će dovoljno poljoprivrednika primenjivati meru.
- U ovom slučaju, program ruralnog razvoja mora jasno definisati koji je utvrđeni nivo plaćanja koji omogućava delimičnu kompenzaciju i kako se to odnosi na potpunu kompenzaciju.

Jednokratna isplata za trajno odricanje od komercijalne upotrebe datog područja

- Standardni pristup agroekološkim plaćanjima (tj. godišnje isplate koje se vrše putem ugovora na od 5 do 7 godina) ima nekoliko prednosti. Međutim, moguće je sprovoditi i jednokratne isplate korisnicima agroekoloških mera koji trajno odustaju od komercijalne upotrebe datog područja, s ciljem postizanja ekoloških ciljeva (npr. za trajno očuvanje tresetišta).
- Neophodan uslov koji se mora ispuniti u takvim slučajevima je da odricanje od komercijalne upotrebe mora biti jasno pravno obavezujuće (npr. u katastru). Ovo obično uključuje, između ostalog, promene koje se odnose na upis u katastar.
- Vrednost jednokratne isplate će biti jasno zasnovana na obračunu dodatnih troškova i propuštene dobiti kao rezultat promena u korišćenju zemljišta, kao i u slučaju „standardnih" agroekoloških plaćanja, sa tom razlikom da će plaćanja biti zasnovana na obračunu dodatnih troškova i propuštene dobiti koja pokriva duži vremenski period (od 5 do 7 godina) i ne isplaćuje se godišnje.

Plaćanja za poljoprivredno zemljište / predele visoke prirodne vrednosti

Kompenzacioni podsticaji koji se plaćaju godišnje u svrhu naknade dodatnih troškova i gubitaka prihoda zbog implementacije zahteva agroekoloških mera koje se odnose na sledeće aktivnosti:

- sprečavanje daljeg gubitka travnjaka visoke prirodne vrednosti napuštanjem, konverzijom u oranice i preteranom ispašom;
- očuvanje i održavanje travnatih površina visoke prirodne vrednosti održavanjem ili ponovnim uvođenjem tradicionalnih upravljačkih praksi na poluprirodnim travnatim površinama;
- očuvanje karakteristika predela/pejzaža kamenim zidovima;
- očuvanje karakteristika predela/pejzaža živom ogradom;
- očuvanje tradicionalnih ekstenzivnih voćnjaka;
- uspostavljanje traka odnosno pojaseva prirodne vegetacije u poljima radi očuvanja staništa polinatora poljoprivrednih kultura i staništa ugroženih vrsta ptica;
- pilot-aktivnosti zaštite ugroženih vrsta leptira i ptica.

Plaćanja za plodored u funkciji zaštite zemljišta od erozije i voda

- kontrola plodnosti;
- sprovođenje agro-melioracionih mera – poboljšanje kvaliteta poljoprivrednog zemljišta (kalcizacija, fosfatizacija, humizacija);
- setva ozimih useva radi zaštite od erozije;
- plodored sa više od 3 kulture;
- održavanje terasa i vetrozaštitnih pojaseva;
- podizanje travnjaka u višegodišnjim zasadima;
- integralna poljoprivredna proizvodnja.

Plaćanja za program *Natura 2000*[4] i mere vezane za Okvirnu direktivu EU o vodama

- Podrška iz okvira ove mere se dodeljuje godišnje, po hektaru poljoprivredne površine ili po hektaru šume, da bi se korisnicima nadoknadili dodatni troškovi i propuštena dobit nastali zbog nepovoljnih prilika u navedenim područjima, vezano uz primenu direktiva 92/43/EEZ i 2009/147/EZ i Okvirne direktive o vodama.

Važne napomene

- Korisnici mogu da prijave više od jednog projekta tokom trajanja programa.
- Aplikacija za naredni investicioni projekat može se podneti nakon finalizacije (konačne isplate) prethodnog projekta.
- Korisnik može dobiti podršku od maksimalno 1,5 miliona dinara javne pomoći iz programa.
- Kod definisanja podrške u meri *104.1. Ulaganje u zaštitu od elementarnih nepogoda, nepovoljnih klimatskih prilika i katastrofalnih događaja* treba voditi računa o sledećem:
  i. da stepen nadoknade ne bude prevelik kao rezultat kombinacije ove mere i drugih nacionalnih instrumenata ili zbog privatnog osiguranja; na primer, ako poljoprivrednik ima privatno osiguranje koje pokriva obnovu poljoprivredne proizvodnje oštećene u prirodnim nepogodama ili ako postoje nacionalni fondovi sa istim ciljem, ukupan iznos nadoknade koji poljoprivrednik može dobiti radi obnavljanja proizvodnje ne bi trebalo da prelazi troškove investicije;
  ii. neprihvatljivi troškovi;
  iii. u slučaju poljoprivrednih investicija, nema podrške za kupovinu prava za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom i plaćanje prava
  iv. u okviru ove mere nema podrške za propuštenu dobit nastalu usled prirodne katastrofe ili vanrednog događaja.

Prilikom definisanja mere podrške *201.3. Organska proizvodnja* treba imati u vidu da sva plaćanja treba da se zasnivaju na kompenzaciji troškova sa ciljem naknade dodatnih troškova i gubitaka prihoda usled implementacija metoda organske poljoprivrede u vidu godišnjeg plaćanja po jedinici površine za organsku biljnu proizvodnju i po grlu stoke

4 *Natura 2000* je ekološka mreža Evropske unije koja obuhvata područja važna za očuvanje ugroženih biljnih i životinjskih vrsta i ekoloških oblasti. Ovaj program, koji čini osnovu zaštite prirode u EU, proizlazi iz Direktive o zaštiti prirodnih staništa, divlje flore i faune i Direktive o zaštiti ptica. Iako u Srbiji još uvek nisu definisana ova područja, postoji mogućnost da se za pojedine teritorije, internim aktima, ovaj prostor definiše i pomogne posebnim merama podrške.

u organskoj stočarskoj proizvodnji, za proizvodnju u periodu konverzije i proizvodnju koja ima organski status, u skladu sa Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju („Sl. glasnik RS", broj 10/13) i podzakonskim aktima donetim na osnovu tog zakona. Troškove treba zasnivati na prethodno obavljenim kalkulacijama kako za proizvode u procesu konverzije tako i za proizvode u sertifikovanoj proizvodnji. Troškovi se mogu odnositi na:

- nabavku semenskog i sadnog materijala dozvoljenog za upotrebu u organskoj proizvodnji;
- kontrolu i sertifikaciju;
- organsku proizvodnju, odnosno investicije / prihvatljive troškove u drugim merama koji se odnose na organsku proizvodnju.

Mera 201.4. Očuvanje biljnih i životinjskih genetičkih resursa podrazumeva plaćanja kojima se podstiče očuvanje biljnih i životinjskih genetičkih resursa. Plaćanja za biljne genetičke resurse podrazumevaju

- čuvanje *in situ / on farm* višegodišnjih biljnih vrsta;
- *za promociju*:
  - podizanje nivoa javne svesti o značaju očuvanja i održivog korišćenja biljnih genetičkih resursa.

Podrška životinjskim genetičkim resursima podrazumeva plaćanja za očuvanje ugroženih lokalno adaptiranih rasa i sojeva domaćih životinja, kao što su

- *in situ / on farm* očuvanje životinjskih genetičkih resursa na poljoprivrednim gazdinstvima:
- naknada za propuštenu dobit po vrstama i kategorijama lokalno adaptiranih rasa domaćih životinja izraženo u jedinici uslovnog grla (UG) na godišnjem nivou;
- *za promociju:*
  - aktivnosti vezane za informisanje, edukaciju i promociju NVO i ostalih aktera u pogledu važnosti, očuvanja i korišćenja genetičkih resursa u poljoprivredi.

Za mere iz grupe V. PODSTICAJI ZA DIVERZIFIKACIJU DOHOTKA I UNAPREĐENJE KVALITETA ŽIVOTA U RURALNIM PODRUČJIMA

Mera 303. Podrška mladima u ruralnim područjima sprovodi se po modelu „*start- up* pomoći", gde ne postoje ograničenja prihvatljivih troškova u okviru mere. Ova vrsta pomoći olakšava razvoj farme i poslovni razvoj korisnika i uslovljena je podnošenjem biznis plana. Procedurom podnošenja projekata proverava se opravdanost biznis plana i procenjuje se opravdanost ideje navedene u biznis planu mladog poljoprivrednika. Tekući troškovi su prihvatljivi troškovi u kontekstu pravilnog sprovođenja radnji predviđenih odobrenim biznis planom. „*Start-up* pomoć" može da se koristi i za kupovinu zemljišta ili druge imovine koja olakšava realizaciju biznis plana

ili je povezana sa podržanim aktivnostima. JLS mogu unapred dati predlog oblasti u kojima će davati podršku uz jasne smernice podnosiocima zahteva u smislu ciljeva i investicija koje će se podržavati.

„*Start-up* pomoć" za mlade poljoprivrednike može da obuhvati i: kupovinu vlasničkih prava, stoke, druge fizičke imovine, mašina; iznajmljivanje poljoprivrednog zemljišta; unapređenje postojećih poljoprivrednih objekata ili investicije u nove; sezonske poljoprivredne aktivnosti u periodu uspostavljanja ili razvoja aktivnosti; opšte troškove vezane za bilo koju od tih investicija i sl. S obzirom na to da je podrška uslovljena biznis planom i njegovim pravilnim sprovođenjem, lista prihvatljivih troškova se neće definisati.

Podrška se dodeljuje u obliku bespovratne finansijske pomoći, na osnovu poslovnog plana. Isplata podrške može se vršiti i u dve rate (i to prva rata u iznosu od 80%, a druga rata u iznosu od 20%) u periodu od najviše 5 godina od datuma donošenja odluke o dodeli podrške. Uslov za isplatu poslednje rate je dokaz o realizovanim ciljevima koje je korisnik naveo u biznis planu.

Mere koje se odnose na unapređenje sistema kreiranja i transfera znanja se, sa promenom zajedničke poljoprivredne politike EU, finansiraju iz mera podrške ruralnom razvoju. Glavnu podršku sistemu savetodavnih službi na teritoriji Republike Srbije koordiniraju i finansiraju MPŠV i Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu. Obe institucije svoju podršku sprovode preko jasno definisanog godišnjeg programa rada uz obavezan nadzor i kontrolu nad realizacijom dogovorenih aktivnosti. Imajući u vidu značaj i ulogu savetodavnog sistema za sprovođenje lokalnih planskih dokumenata i mogućnost za sprovođenje zajedničkih aktivnosti na polju promocije, edukacije i kontrole, JLS mogu dodatno pomagati službe i dogovarati određenu vrstu podrške i pomoći, u skladu sa postojećim planskim dokumentima i planovima razvoja.

U oblasti stručnog osposobljavanja i aktivnosti sticanja veština i pokaznih aktivnosti podrška se dodeljuje u obliku bespovratne finansijske podrške pravnim licima (privatnim i javnim) koja pružaju usluge stručnog osposobljavanja savetodavaca.

Troškovi u okviru ove mere su:

- troškovi nastali stručnim osposobljavanjem savetodavaca (troškovi rada, materijala i usluga);
- troškovi za materijale i usluge za organizaciju i realizaciju demonstracionih (pokaznih) aktivnosti vezanih za poljoprivredu i ruralni razvoj;
- troškovi za izradu stručnih radova, studija i analiza u oblasti unapređenja poljoprivrede i ruralnog razvoja lokalne samouprave;
- u pogledu stručnog osposobljavanja i aktivnosti za sticanje veština, troškovi za kurseve, radionice i obuke, a mogu pokrivati i kratke razmene u upravljanju poljoprivrednim gazdinstvom i šumama, kao i posete poljoprivrednim i šumarskim gazdinstvima, ali ne uključuju kurseve i obuke koji čine deo uobičajenih obrazovnih programa ili sistema na nivou srednje škole ili na višem stepenu.
- U slučaju pokaznih projekata, podsticaji mogu pokrivati relevantne troškove ulaganja.

JLS može angažovati savetodavnu podršku i za potrebe sprovođenja informativnih aktivnosti, kao što su nastupi na sajmovima, organizacija izložbi, manifestacija i studijskih putovanja. Takve aktivnosti podrazumevaju troškove kao što su:

- troškovi za materijale i usluge za organizaciju i realizaciju kulturnih manifestacija, izložbi i promocija poljoprivrede i ruralnog razvoja lokalne samouprave;
- troškovi za organizaciju i realizaciju studijskih putovanja radi sticanja znanja i veština i upoznavanja sa novim tehnologijama u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, koji mogu uključivati troškove organizacije, putovanja, smeštaja i dnevnica učesnika;
- troškovi za organizovane posete poljoprivrednih proizvođača sajmovima poljoprivrede u zemlji i inostranstvu, koji mogu uključivati troškove organizacije, putovanja, smeštaja i dnevnica učesnika;
- troškovi organizovanja studijskih poseta udruženjima i zadrugama u oblasti proširenja znanja i povezivanja na temu poljoprivrede i ruralnog razvoja, koji mogu uključivati troškove organizacije, putovanja, smeštaja i dnevnica učesnika.

4.2.12. Indikatori (pokazatelji)

Ciklus programiranja oslanja se i na prethodno ostvarene rezultate, iskustva i preporuke dobijene procesom evaluacije. Da bi se na pravi način pratili rezultati, kao i kvalitet pripremljenih mera podrške, potrebno je na adekvatan način definisati pokazatelje (indikatore). U ovom delu potrebno je navesti na osnovu kojih pokazatelja/indikatora uspeha će se meriti ostvareni rezultati. Za svaki cilj potrebno je navesti jedan ili više indikatora koji su specifični, merljivi, dostižni, relevantni i dostupni. Za potrebe izrade programa podrške predlaže se da pokazatelji iz primera budu obavezni jer se mogu primeniti na svaku meru iz programa. S druge strane, te podatke je potrebno uneti i prilikom popunjavanja godišnjeg izveštaja o realizaciji programa mera podrške.

Primer pokazatelja: površina zemljišta (u ha) pod sistemima za navodnjavanje/odvodnjavanje, površine pod osiguranim usevima i zasadima (u ha) i sl.

Redni broj	Naziv pokazatelja
1.	Ukupan broj podnetih zahteva
2.	Ukupan broj podržanih projekata
...	Broj podržanih mladih poljoprivrednih proizvođača

4.2.13. Administrativna procedura

U ovom delu opisa mera potrebno je detaljno opisati način i metodologiju za sprovođenje svake mere. Potrebno je jasno opisati procedure i aktivnosti vezane za sam proces sprovođenja mera, kao što su: način sprovođenja mera (ko, kad, gde i kako objavljuje konkurs), rokovi za podnošenje zahteva, ko će vršiti prijem zahteva i administrativnu

proveru u smislu kompletnosti/prihvatljivosti dokumentacije, da li će zahtevi koji su prihvatljivi i ispunjavaju uslove biti rangirani ili će se raditi po sistemu zahteva koji su prvi pristigli (engl. *first come first served*), vreme trajanja procesa i sklapanja ugovora / donošenja rešenja o odobravanju podsticaja podnosiocima zahteva i druge informacije u vezi sa administrativnim postupkom, uključujući i informaciju o načinu informisanja javnosti o konkursu i ostvarenim rezultatima programa.

PRIMER

Mera će biti sprovedena od strane JLS na osnovu konkursa koji raspisuje gradonačelnik / predsednik opštine. Konkurs će biti otvoren do utroška sredstava, a najkasnije do 15. 11. 2016. godine. Dostavljene zahteve će administrativno proveriti Služba za poljoprivredu JLS i Komisija za podsticanje razvoja poljoprivrede, u smislu kompletnosti, administrativne usaglašenosti i prihvatljivosti investicije. Odmah po usvajanju, informacije će biti objavljene u sredstvima javnog informisanja na lokalnom nivou, kao i na internet stranici gradske/opštinske uprave. Zahtevi koji ispunjavaju uslove i prihvatljivi su biće bodovani i finansirani sve do visine opredeljenih sredstava za ovu meru. Isplata sredstava vrši se na osnovu rešenja gradonačelnika/predsednika opštine, a na predlog Komisije, koja vrši odabir korisnika sredstava (bodovanje), jednom mesečno, a rangiranje će biti po redosledu podnetih zahteva.

LITERATURA

1. Begović, B. i drugi, *Principi modernog upravljanja lokalnom zajednicom*, CLDS, Beograd 2002.
2. Bogdanov, N., *Ruralni razvoj i ruralna politika*, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2015.
3. Blakely, E. and Bradshaw, T., *Planning Local Economic Development – Theory and Practice*, SAGE Publications, Thousand Oaks 2002.
4. Dräger, S., Horvat, Ž., Starc, N., Sumpor, M., *Vodič za izradu strateških razvojnih programa na lokalnoj razini*, EIZ, GTZ 2004.
5. Juvančič, L., Bajramović, S., *Monitoring and evaluation of rural development policy*, Tempus Cards Project IB_JEP_19027_2004, Balkan Agri-Sector Initiative for Capacity Building – BASIC, http://www.agroedu.net/basic/m4/en/B4_RDP_M_E.pdf.
6. Marošek, J., Zupan, S., Velcin, K., Bilić, Z., Marinković, A., *Monitoring i evaluacija strategija lokalnog održivog razvoja*, SKGO – Program podrške opštinama IPA 2007.
7. Sumpor, M., *Uvodno o razvojnom upravljanju, održivom razvoju i koordinaciji, Participativno upravljanje za održivi razvoj,* Ekonomski institut, Zagreb 2009, str. 107–133.
8. Van Tongeren, F., *Agricultural Policy Design and Implementation*, Food, Agriculture and Fisheries Working Papers No. 7, OECD Paris 2008.
9. Vučetić, D., Janićijević, D., *Decentralizacija kao polazište daljeg razvoja Srbije*, Centar za razvoj građanskog društva PROTECTA, Niš 2006.
10. Warren, C. Baum, The Project Cycle Washington, D.C.: World Bank 1982.

PRILOG

Prilog 1. Pravilnik o obrascu i sadržini programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja i obrascu izveštaja o sprovođenju mera poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja („Sl. glasnik RS", broj 23/15)

Program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za _____[(1)]

I. OPŠTE INFORMACIJE I TABELARNI PRIKAZ PLANIRANIH MERA

Analiza postojećeg stanja

Geografske i administrativne karakteristike: _____
Prirodni uslovi i životna sredina: _____

Stanje i trendovi u ruralnom području
Demografske karakteristike i trendovi: _____
Diversifikacija ruralne ekonomije: _____
Ruralna infrastruktura: _____

Pokazatelji razvoja poljoprivrede
Poljoprivredno zemljište: _____
Višegodišnji zasadi: _____
Stočni fond: _____
Mehanizacija, oprema i objekti: _____
Radna snaga: _____
Struktura poljoprivrednih gazdinstava: _____
Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda: _____
Zemljoradničke zadruge i udruženja poljoprivrednika: _____
Transfer znanja i informacija: _____

Tabelarni prikaz planiranih mera i finansijskih sredstava

Tabela 1. Mere direktnih plaćanja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 2. Mere kreditne podrške

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.						
2.						
3.						
n+1...						
UKUPNO						

Tabela 3. Mere ruralnog razvoja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.						
2.						
n+1...						
UKUPNO						

Tabela 4. Posebni podsticaji

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 5. Mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, mera kreditne podrške, mera ruralnog razvoja i posebnih podsticaja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za meru(ukupan iznos po meri u RSD)	Iznos podsticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (u RSD)	Prenete obaveze
1.							
2.							
3.							
n+1...							
UKUPNO							

Tabela 6. Tabelarni prikaz planiranih finansijskih sredstava JLS

Budžet	Vrednost u RSD
Ukupan iznos sredstava iz budžeta JLS planiranih za realizaciju Programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja (bez prenetih obaveza)	
Planirana sredstva za direktna plaćanja	
Planirana sredstva za kreditnu podršku	
Planirana sredstva za podsticaje merama ruralnog razvoja	
Planirana sredstva za posebne podsticaje	
Planirana sredstva za mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, kreditne podrške i u okviru mera ruralnog razvoja	
Prenete obaveze	

Ciljna grupa i značaj promene koja se očekuje za korisnike: _____
Informisanje korisnika o mogućnostima koje pruža program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja: _____
Monitoring i evaluacija: _____

II. OPIS PLANIRANIH MERA[2]

Naziv i šifra mere: _____
Obrazloženje[3]: _____
Ciljevi mere[4]: _____
Veza mera sa nacionalnim programima za ruralni razvoj i poljoprivredu[5]: _____
Krajnji korisnici: _____
Ekonomska održivost[6]: _____
Opšti kriterijumi za korisnike[7]: _____
Specifični kriterijumi[8]: _____

Lista investicija u okviru mere[9]

Šifra investicije	Naziv investicije

Kriterijumi selekcije[10]

Redni broj	Tip kriterijuma za izbor	Da/Ne	Bodovi

Intenzitet pomoći[11]: _____

Indikatori/pokazatelji[12]

Redni broj	Naziv pokazatelja

Administrativna procedura[13]: _____

III. IDENTIFIKACIONA KARTA

Tabela Opšti podaci i pokazatelji

Naziv pokazatelja	Vrednost, opis pokazatelja	Izvor podatka i godina
OPŠTI PODACI		
Administrativni i geografski položaj		
Autonomna pokrajina		RZS*
Region		RZS*
Oblast		RZS*
Grad ili opština		RZS*
Površina		RZS*
Broj naselja		RZS*
Broj katastarskih opština		RZS*
Broj područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi (POURP)[14]		
Demografski pokazatelji		
Broj stanovnika		RZS**
Broj domaćinstava		RZS*
Gustina naseljenosti (broj stanovnika/površina, km^2)		
Promena broja stanovnika 2011:2002 (2011/2002*100 – 100)		RZS**
- u ruralnim područjima AP/JLS		RZS**
Stanovništvo mlađe od 15 godina (%)		RZS**
Stanovništvo starije od 65 godina (%)		RZS**
Prosečna starost		RZS*
Indeks starenja[15]		RZS*
Bez školske spreme i sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem (%)		RZS*
Osnovno obrazovanje (%)		RZS*

Naziv pokazatelja	Vrednost, opis pokazatelja	Izvor podatka i godina
Srednje obrazovanje (%)		RZS*
Više i visoko obrazovanje (%)		RZS*
Poljoprivredno stanovništvo u ukupnom broju stanovnika (%)		procena
Prirodni uslovi		
Reljef (ravničarski, brežuljkasti, brdski, planinski)		interni
Preovlađujući pedološki tipovi zemljišta i bonitetna klasa[16]		interni
Klima (umereno-kontinentalna, subplaninska...)		interni
Prosečna količina padavina (mm)		interni
Srednja godišnja temperatura (°C)		interni
Hidrografija (površinske i podzemne vode)		interni
Površina pod šumom (ha)		RZS*
Površina pod šumom u ukupnoj površini AP/JLS (%)		RZS*
Pošumljene površine u prethodnoj godini (ha)		RZS*
Posečena drvna masa (m^3)		RZS*
POKAZATELJI RAZVOJA POLJOPRIVREDE		
Stanje resursa		
Ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava:		RZS***
Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava (RPG):		Uprava za trezor[17]
- porodična poljoprivredna gazdinstva (%)		
- pravna lica i preduzetnici (%)		
Korišćeno poljoprivredno zemljište – KPZ (ha)		RZS***
Učešće KPZ u ukupnoj površini JLS (%)		
Oranice i bašte, voćnjaci, vinogradi, livade i pašnjaci, ostalo[18] (ha, %)		RZS***
Žita, industrijsko bilje, povrće, krmno bilje, ostalo[19] (ha, %)		RZS***
Prosečna veličina poseda (KPZ) po gazdinstvu (ha)		RZS***
Obuhvaćenost poljoprivrednog zemljišta komasacijom (ha)		interni
Obuhvaćenost zemljišta nekim vidom udruživanja (ha)		interni
Broj poljoprivrednih gazdinstava koja navodnjavaju KPZ		RZS***
Odvodnjavana površina KPZ (ha)		interni
Navodnjavana površina KPZ (ha)		RZS***
Površina polj. zemljišta u državnoj svojini na teritoriji AP[20] (ha)		interni
Površina polj. zemljišta u državnoj svojini koja se daje u zakup (ha):		interni
- fizička lica (%) - pravna lica (%)		interni
Goveda, svinje, ovce i koze, živina, košnice pčela (broj)		RZS***
Traktori, kombajni, priključne mašine (broj)		RZS***
Poljoprivredni objekti[21] (broj)		RZS***
Hladnjače, sušare, staklenici i plastenici (broj)		RZS***
Upotreba min. đubriva, stajnjaka i sredstava za zaštitu bilja (ha, broj. PG)		RZS***
Broj članova gazdinstva[22] i stalno zaposlenih na gazdinstvu:		RZS***
(na porodičnom PG: na gazdinstvu pravnog lica/preduzetnika ha)		RZS***
Godišnje radne jedinice[23] (broj)		RZS***

Naziv pokazatelja	**Vrednost, opis pokazatelja**	**Izvor podatka i godina**
Zemljoradničke zadruge i udruženja poljoprivrednika[24] (broj)		interni
Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda[25] (količina):		
- biljna proizvodnja (t)		RZS***
- stočarska proizvodnja (t, lit. kom)		interni
POKAZATELJI RURALNOG RAZVOJA		
Ruralna infrastruktura		
Saobraćajna infrastruktura		
Dužina puteva[26] (km)		RZS*
Pošte i telefonski pretplatnici (broj)		RZS*
Vodoprivredna infrastruktura		
Domaćinstva priključena na vodovodnu mrežu (broj)		RZS*
Domaćinstva priključena na kanalizacionu mrežu (broj)		RZS*
Ukupne ispuštene otpadne vode (hilj. m^3)		RZS*
Prečišćene otpadne vode (hilj. m^3)		RZS*
Energetska infrastruktura		
Proizvodnja i snabdevanje električnom energijom[27] (broj)		interni
Socijalna infrastruktura		
Objekti obrazovne infrastrukture[28] (broj)		RZS*
Broj stanovnika na jednog lekara		RZS*
Broj korisnika socijalne zaštite		RZS*
Diversifikacija ruralne ekonomije		
Zaposleni u sektorima poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede[29] (broj)		RZS* RZS***
Gazdinstva koja obavljaju druge profitabilne aktivnosti[30] (broj)		RZS***
Turisti i prosečan broj noćenja[31] turista na teritoriji AP/JLS (broj)		RZS*
Transfer znanja i informacija		
Poljoprivredna savetodavna stručna služba (da/ne)		interni
Poljoprivredna gazdinstva uključena u savetodavni sistem[32] (broj)		PSSS

Datum i mesto: M.P. _____

Potpis ovlašćenog lica u AP/JLS

Napomene:

(1) Upisuje se naziv lokalne samouprave koja podnosi program i godina za koju se program podnosi, a u *Opštim informacijama i tabelarnom prikazu planiranih mera* unose se samo podaci za mere koje se planiraju tim programom.
(2) Prilikom popunjavanja dela *Opis planiranih mera*, prvu meru navesti pod 1, zatim sledeću pod 2. i tako redom za svaku planiranu meru. Za svaku planiranu meru potrebno je popuniti *Obrazloženje*, *Ciljeve mere*...
(3) Navesti pokazatelje sadašnjeg stanja u sektoru koji se razvija pomoću mere, vezu mere sa lokalnim strateškim dokumentom, ukoliko postoji, kao i vezu sa Strategijom poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014–2024. godine, definisati svrhu i očekivane efekte ove mere.
(4) Navesti kako će mera doprineti razvoju lokalne sredine, specifične ciljeve čijim ostvarenjem se očekuje, poboljšanje ukupnih performansi poljoprivrednih gazdinstava.
(5) Navesti komplementarnost i način provere dvostrukog finansiranja.
(6) Objasniti da li korisnik dokazuje ekonomsku održivost ulaganja kroz određenu formu biznis plana.
(7) Navesti koje uslove treba da ispune podnosioci da bi mogli da koriste finansijska sredstva predviđena merom.
(8) Ukoliko je ciljna grupa korisnika tačno definisana, navesti, ako postoje, specifične kriterijume.
(9) Navesti šifru i naziv planiranih investicija.
(10) Predviđeno samo za podsticaje koji se ostvaruju putem konkursa.
(11) Navesti minimalne i maksimalne iznose podsticaja.
(12) Navesti na osnovu kojih pokazatelja/indikatora uspeha će se meriti ostvareni rezultati.
(13) Navesti na koji način će se sprovoditi mera.
(14) Navesti naseljena mesta koja imaju status područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi.
(15) Odnos broja starog (60 i više godina) i mladog (0–19 godina) stanovništva.
(16) Prema Pravilniku o katastarskom klasiranju i bonitiranju zemljišta („Sl. glasnik RS", broj 63/14).
(17) Organizaciona jedinica Uprave za trezor na teritoriji JLS.
(18) Okućnica, rasadnici i dr.
(19) Cveće i ukrasno bilje, ugari i dr.
(20) Uključujući i utrine i pašnjake koji su vraćeni selima na korišćenje.
(21) Poljoprivredni objekti za smeštaj stoke, poljoprivrednih proizvoda na gazdinstvu (koševi za kukuruz, ambari i silosi) i poljoprivrednih mašina i opreme.
(22) Uključujući i nosioca poljoprivrednog gazdinstva.
(23) Jedinica mere koja predstavlja količinu ljudskog rada utrošenu za obavljanje poljoprivredne delatnosti na gazdinstvu, odnosno ekvivalent rada jednog lica, tj. puno radno vreme u jednoj godini: 8 sati dnevno, 225 radnih dana u godini.
(24) Navesti broj registrovanih zadružnih organizacija i udruženja poljoprivrednih proizvođača, aktivno funkcionalnih na teritoriji AP/JLS.

(25) Ostvareni obim proizvodnje najznačajnijih poljoprivrednih proizvoda na nivou AP/JLS.
(26) Navesti ukupnu dužinu puteva na teritoriji AP/JLS (uključujući državne puteve I i II reda i opštinske puteve).
(27) Navesti broj objekata za proizvodnju (hidroelektrane, termoelektrane i dr.), transformaciju i prenos električne energije na teritoriji AP/JLS.
(28) Ustanove za decu predškolskog uzrasta, osnovne i srednje škole, visoke škole i fakulteti na teritoriji AP/JLS.
(29) Na poljoprivrednim gazdinstvima i u privrednim društvima, preduzećima, ustanovama, zadrugama, organizacijama i dr.
(30) Osim poljoprivredne, a u vezi su sa gazdinstvom (npr. prerada poljoprivrednih proizvoda, ruralni turizam, aktivnosti u šumarstvu, obrada drveta, narodna radinost, proizvodnja energije iz obnovljivih izvora, uzgoj ribe i dr.).
(31) Domaći i strani.
(32) Navesti broj odabranih poljoprivrednih gazdinstava koja se intenzivno prate više puta godišnje i broj ostalih poljoprivrednih gazdinstava koja se uključuju u savetodavni sistem na druge načine, uglavnom kroz učešće na grupnim predavanjima i kroz povremene posete savetodavaca poljoprivrednim gazdinstvima.

RZS* Publikacija „Opštine i regioni u Republici Srbiji", Republički zavod za statistiku, www.stat.gov.rs.
RZS** Popis stanovništva 2011. godine, Republički zavod za statistiku, www.stat.gov.rs.
RZS*** Popis poljoprivrede 2012. godine (Knjiga popisa 1 i Knjiga popisa 2), Republički zavod za statistiku, www.stat.gov.rs.

Prilog

ŠIFARNIK MERA[5]

Tabela 1. Vrste mera direktnih plaćanja

Šifra	Mere podrške
100	**DIREKTNA PLAĆANjA**
100.1.	REGRESI
100.1.1	Regres za reproduktivni materijal (veštačko osemenjavanje)
100.1.2	Regres za troškove skladištenja u javnim skladištima

Tabela 2. Vrste mera kreditne podrške

Šifra	Mere podrške
100.2.	KREDITNA PODRŠKA
100.2.1	Sufinansiranje kamata za poljoprivredne kredite
100.2.2	Ostali oblici kreditne podrške

5 Šifarnik mera se ne popunjava i ne dostavlja na Obrascu 1. Sadrži podatke o nazivima mera i šiframa mera koje se unose u Obrazac 1.

Tabela 3. Vrste mera ruralnog razvoja

A. PODSTICAJI ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI		
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**101**	**Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
Sektor mleko	101.1.1.	Nabavka kvalitetnih priplodnih grla mlečnih rasa: goveda, ovaca i koza
	101.1.2.	Izgradnja kapaciteta za prikupljanje, obradu, pakovanje, skladištenje i odlaganje čvrstog stajnjaka, polutečnog i tečnog stajnjaka, uključujući instalaciju opreme
	101.1.3.	Oprema za mužu, hlađenje i čuvanje mleka na farmi, uključujući sve elemente, materijale i instalacije
	101.1.4.	Mašine i oprema za rukovanje i transport čvrstog, polutečnog i tečnog stajnjaka (transporteri za stajnjak; uređaji za mešanje polutečnog i tečnog stajnjaka; pumpe za pražnjenje rezervoara; separatori za polutečni i tečni stajnjak; mašine za punjenje tečnog stajnjaka; specijalizovane prikolice za transport čvrstog stajnjaka, uključujući i prateću opremu za polutečni i tečni stajnjak)
	101.1.5.	Mašine i oprema za pripremu stočne hrane, za hranjenje i napajanje životinja (mlinovi i blenderi/mešalice za pripremu stočne hrane; oprema i dozatori za koncentrovanu stočnu hranu; ekstraktori; transporteri; miks prikolice i dozatori za kabastu stočnu hranu; hranilice; pojilice; baleri; omotači bala i kombajni za stočnu hranu; kosilice; prevrtači sena)
	101.1.6.	Stočne vage, rampe za utovar i istovar i torovi za usmeravanje i obuzdavanje životinja
	101.1.7.	Oprema za tretman papaka
	101.1.8.	Oprema za fiksne ograde i električne ograde za pašnjake/livade
	101.1.9.	Mašine za primarnu obradu zemljišta
	101.1.10.	Mašine za dopunsku obradu zemljišta
	101.1.11.	Mašine za đubrenje zemljišta
	101.1.12.	Mašine za setvu
	101.1.13.	Mašine za zaštitu bilja
	101.1.14.	Mašine za ubiranje odnosno skidanje useva
	101.1.15.	Mašine za transport
	101.1.16.	Nabavka ostale opreme (GPS navigacija i dr.)
	101.1.17.	Mašine i oprema za navodnjavanje useva

Sektor meso	101.2.1.	Nabavka kvalitetnih priplodnih grla goveda, ovaca, koza i svinja koje se koriste za proizvodnju mesa
	101.2.2.	Izgradnja objekata za prikupljanje, obradu, pakovanje, skladištenje i odlaganje čvrstog stajnjaka, polutečnog i tečnog stajnjaka, uključujući instalaciju opreme
	101.2.3.	Mašine i oprema za rukovanje i transport čvrstog, polutečnog i tečnog stajnjaka (transporteri za stajnjak; uređaji za mešanje polutečnog i tečnog stajnjaka; pumpe za pražnjenje rezervoara; separatori za polutečni i tečni stajnjak; mašine za punjenje tečnog stajnjaka; specijalizovana oprema za transport čvrstog stajnjaka, polutečnog i tečnog stajnjaka, rezervoari za tečni stajnjak, specijalizovane prikolice za transport čvrstog/polutečnog/tečnog stajnjaka, sa odgovarajućom opremom), uključujući i prateću opremu za polutečni i tečni stajnjak)
	101.2.4.	Izgradnja/rekonstrukcija kao i opremanje objekata za gajenje krmača i proizvodnju prasadi za tov
	101.2.5.	Mašine i oprema za skladištenje i pripremu stočne hrane, za hranjenje i pojenje životinja (mlinovi i blenderi/mešalice za pripremu stočne hrane; oprema i dozatori za koncentrovanu stočnu hranu; ekstraktori; transporteri; miks prikolice i dozatori za kabastu stočnu hranu; hranilice; pojilice; baleri; omotači bala i kombajni za stočnu hranu; prevrtači sena, itd.)
	101.2.6.	Stočne vage, rampe za utovar i istovar i torovi za usmeravanje i obuzdavanje životinja
	101.2.7.	Oprema za tretman papaka
	101.2.8.	Oprema za smeštaj kvočki, specijalizovani/posebno opremljeni kavezi
	101.2.9.	Oprema za fiksne ograde i električne ograde za pašnjake/livade
	101.2.10.	Mašine za primarnu obradu zemljišta
	101.2.11.	Mašine za dopunsku obradu zemljišta
	101.2.12.	Mašine za đubrenje zemljišta
	101.2.13.	Mašine za setvu
	101.2.14.	Mašine za zaštitu bilja
	101.2.15.	Mašine za ubiranje odnosno skidanje useva
	101.2.16.	Mašine za transport
	101.2.17.	Nabavka ostale opreme (GPS navigacija i dr.)
	101.2.18.	Mašine i oprema za navodnjavanje useva
Sektor proizvodnje konzumnih jaja	101.3.1.	Nabavka opreme za živinarske farme za proizvodnju konzumnih jaja
	101.3.2.	Nabavka opreme za sortiranje, pakovanje i čuvanje konzumnih jaja
	101.3.3.	Izgradnja/rekonstrukcija kao i opremanje objekata za manipulaciju, odlaganje i obradu stajnjaka
	101.3.4.	Nabavka opreme za rukovanje, sakupljanje i korišćenje životinjskog đubriva; posebna oprema za transport đubriva

Sektor voće, grožđe, povrće (uključujući pečurke) i cveće	101.4.1.	Podizanje novih ili obnavljanje postojećih (krčenje i podizanje) višegodišnjih zasada voćaka, hmelja i vinove loze
	101.4.2.	Podizanje i opremanje plastenika za proizvodnju povrća, voća, cveća i rasadničku proizvodnju
	101.4.3.	Podizanje, nabavka i opremanje sistema protivgradne zaštite u voćnjacima i višegodišnjim zasadima
	101.4.4.	Podizanje/nabavka žičanih ograda oko višegodišnjih zasada
	101.4.5.	Nabavka opreme za veštačko oprašivanje biljaka pri proizvodnji u zaštićenom prostoru
	101.4.6.	Nabavka opreme i uređaja za dodatno osvetljenje i zasenjivanje biljaka pri proizvodnji u zaštićenom prostoru
	101.4.7.	Nabavka opreme i uređaja za pripremu zemljišta i supstrata za gajenje biljaka pri proizvodnji u zaštićenom prostoru
	101.4.8.	Nabavka opreme i uređaja za setvu, sadnju i mulčiranje (sa folijom)
	101.4.9.	Nabavka opreme i uređaja za sisteme za hidroponičnu proizvodnju pri proizvodnji u zaštićenom prostoru
	101.4.10.	Nabavka opreme i uređaja za zaštitu bilja i sterilizaciju zemljišta i supstrata pri proizvodnji u zaštićenom prostoru
	101.4.11.	Nabavka opreme za obogaćivanje ugljen-dioksidom (tzv. đubrenje ugljen dioksidom pri proizvodnji u zaštićenom prostoru)
	101.4.12.	Nabavka boks paleta za transport i skladištenje proizvoda
	101.4.13.	Nabavka opreme – linija za čišćenje i pranje proizvoda
	101.4.14.	Nabavka opreme – linija za berbu, sortiranje i kalibriranje proizvoda
	101.4.15.	Nabavka opreme – linija za pakovanje i obeležavanje proizvoda
	101.4.16.	Nabavka opreme za orezivanje, drobljenje, sečenje i uklanjanje ostataka nakon rezidbe voćnih vrsta
	101.4.17.	Oprema za ventilaciju i oprema za prinudnu ventilaciju
	101.4.18.	Oprema/mehanizacija za zaštitu od mraza
	101.4.19.	Mašine za primarnu obradu zemljišta
	101.4.20.	Mašine za dopunsku obradu zemljišta
	101.4.21.	Mašine za đubrenje zemljišta
	101.4.22.	Mašine za setvu
	101.4.23.	Mašine za sadnju
	101.4.24.	Mašine za zaštitu bilja
	101.4.25.	Mašine za ubiranje odnosno skidanje useva
	101.4.26.	Mašine za transport
	101.4.27.	Nabavka ostale opreme (GPS navigacija i dr.)
	101.4.28.	Mašine, uređaji i oprema za navodnjavanje useva

Sektor ostali usevi (žitarice, industrijsko, aromatično i začinsko bilje i dr)	101.5.1.	Mašine za primarnu obradu zemljišta
	101.5.2.	Mašine za dopunsku obradu zemljišta
	101.5.3.	Mašine za đubrenje zemljišta
	101.5.4.	Mašine za setvu
	101.5.5.	Mašine za sadnju
	101.5.6.	Mašine za zaštitu bilja
	101.5.7.	Mašine za ubiranje odnosno skidanje useva
	101.5.8.	Mašine za transport
	101.5.9.	Nabavka ostale opreme (GPS navigacija i dr.)
	101.5.10.	Mašine i oprema za navodnjavanje useva
Sektor pčelarstvo	101.6.1.	Nabavka novih pčelinjih društava
	101.6.2.	Nabavka opreme za pčelarstvo
	101.6.3.	Nabavka vozila i prikolica za transport pčelinjih društava
Sektor akvakultura	101.7.1.	Nabavka nove opreme za ribnjake
	101.7.2.	Nabavka riblje mlađi
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**102**	**Uspostavljanje i jačanje udruženja u oblasti poljoprivrede**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
Mera	**104**	**Upravljanje rizicima**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	104.1.	Ulaganje u zaštitu od elementarnih nepogoda, nepovoljnih klimatskih prilika i katastrofalnih događaja
	104.2.	Ulaganja u obnovu poljoprivrednog zemljišta i proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama, nepovoljnim klimatskim prilikama i katastrofalnim događajima
	104.3.	Osiguranje useva, plodova, višegodišnjih zasada, rasadnika i životinja
B. PODSTICAJI ZA OČUVANJE I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH RESURSA		
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**201.1.**	**Održivo korišćenje poljoprivrednog zemljišta**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.1.1.	Održivo upravljanje zemljištem
	201.1.2.	Zaštita zemljišta od erozije
	201.1.3.	Unapređena primena dobre poljoprivredne prakse (agro-meliorativne mere)
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**201.2.**	**Održivo korišćenje šumskih resursa**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.2.1.	Razvoj šumskih područja i unapređenje isplativosti gazdovanja šumama
	201.2.2.	Ulaganja u šumarske tehnologije, preradu i mobilizaciju i plasman šumskih proizvoda na tržište
	201.2.3.	Podrška izgradnji šumske infrastrukture sa ciljem povećanja dostupnosti i efikasnosti korišćenja šumskih resursa
	201.2.4.	Savetodavna šumarska služba
	201.2.5.	Uspostavljanje grupa i organizacija proizvođača
	201.2.6.	Podrška uspostavljanju mreže NATURA 2000
	201.2.7.	Podrška saradnji i stvaranju klastera i mreža u šumarstvu

	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**201.3.**	**Organska proizvodnja**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.3.1.	Sadni i semenski materijal dozvoljen za upotrebu u organskoj proizvodnji
	201.3.2.	Kontrola i sertifikacija
	201.3.3.	Kompenzaciona plaćanja za propuštenu dobit zbog primene principa organske proizvodnje i standarda koji prevazilaze minimalno propisane standarde (po hektaru)
	201.3.4.	Druge investicije koje se odnose na organsku proizvodnju a deo su svih ostalih mera ruralnog razvoja
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**201.4.**	**Očuvanje biljnih i životinjskih genetičkih resursa**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.4.1	Očuvanje biljnih genetičkih resursa
	201.4.2.	Očuvanje životinjskih genetičkih resursa
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**201.5.**	**Očuvanje poljoprivrednih i ostalih područja visoke prirodne vrednosti**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.5.1	Košenje poljoprivrednih travnih površina visoke prirodne vrednosti u propisanom vremenskom periodu
	201.5.2.	Napasanje na poljoprivrednim travnim površinama visoke prirodne vrednosti uz poštovanje propisanih uslova
Mera	**201.6.**	**Druge mere politike zaštite i očuvanja životne sredine**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	201.6.1	Druge agroekološke mere
	201.6.2.	Dobra poljoprivredna praksa

V. PODSTICAJI ZA DIVERZIFIKACIJU DOHODKA I UNAPREĐENJE KVALITETA ŽIVOTA U RURALNIM PODRUČJIMA		
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**301**	**Investicije za unapređenje i razvoj ruralne infrastrukture**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	301.1.	Investicije u izradu i reviziju projektne i planske dokumentacije za razvoj opština i naselja u ruralnim područjima
	301.2.	Investicije u izradu, unapređenje ili proširenje svih tipova infrastrukture manjeg obima, uključujući investicije u obnovljive izvore energije
	301.3.	Investicije u razvoj informaciono-komunikacione infrastrukture, uključujući i njenu izgradnju i unapređenje, i omogućavanja pristupa uslugama informaciono-komunikacionih tehnologija u kombinaciji sa IT opremom
	301.4.	Investicije u uspostavljanje, unapređenje ili proširenje osnovnih usluga lokalnom stanovništvu vezanih za odmor i kulturu, uključujući i prateću infrastrukturu
	301.5.	Investicije u rekreativnu infrastrukturu za javnu upotrebu, turističke info-centre i turističku infrastrukturu manjeg obima
	301.6.	Investicije u studije i investicije vezane za održavanje, rekonstrukciju i dogradnju kulturnog i istorijskog nasleđa sela, ruralnih pejzaža, kao i jačanje svesti o zaštiti životne sredine
	301.7.	Investicije sa ciljem izmeštanja aktivnosti i konzervacije zgrada ili drugih objekata lociranih u okviru ili blizu ruralnih naselja, sa posebnim osvrtom na unapređenje kvaliteta života ili povećanje kvaliteta i stanja životne sredine naselja
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**302**	**Unapređenje ekonomskih aktivnosti na selu kroz podršku nepoljoprivrednim aktivnostima**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	302.1.	Investicije u izgradnju i/ili opremanje objekata za obavljanje tradicionalnih zanata
	302.2.	Podrška aktivnostima vezanim za ruralni turizam
	302.3.	Investicije u izgradnju i/ili opremanje postrojenja za obnovljive izvore energije za sopstvenu potrošnju: posebno u solarne elektrane, elektrane na biomasu, daljinske sisteme grejanja, kotlove za sagorevanje biomase
	302.4.	Osnivanje i razvoj mikropreduzeća u ruralnim područjima vezanim za tradicionalna znanja i kulturno nasleđe
	302.5.	Investicije u izgradnju i/ili opremanje i stvaranje novih proizvoda i usluga u ruralnim područjima
	302.6.	Izgradnja objekata za osnivanje prodajnih mesta na gazdinstvima za direktnu prodaju poljoprivrednih i tradicionalnih zanatskih proizvoda i suvenira, u pojedinačnom ili udruženom interesu proizvođača
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**303**	**Podrška mladima u ruralnim područjima**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	303.1.	Početna pomoć za pokretanje poslovanja za mlade poljoprivrednike i razvoj malih poljoprivrednih gazdinstava

	Šifra mere	Mera podrške / investicija
Mera	**304**	**Ekonomske aktivnosti u cilju podizanja konkurentnosti u smislu dodavanja vrednosti kroz preradu, kao i uvođenje i sertifikaciju sistema kvaliteta hrane, organskih proizvoda i proizvoda sa oznakom geografskog porekla na gazdinstvima**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	304.1.	Podrška brendiranju proizvoda i regiona
	304.2.	Podrška za zaštitu geografskog porekla proizvoda
	304.3.	Podrška za zaštitu imena proizvoda
	304.4.	Podrška za uvođenje sistema kvaliteta
	304.5.	Podrška preradi na gazdinstvu
Prerada mleka i marketing	304.5.1.1.	Nabavka opreme za uzorkovanje, prijem, preradu, punjenje i pakovanje mleka i proizvoda od mleka
	304.5.1.2.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.1.3.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.1.4.	Marketing proizvoda
Prerada mesa i marketing	304.5.2.1.	Nabavka opreme za omamljivanje, klanje i obradu trupova
	304.5.2.2.	Nabavka opreme za sakupljanje, prijem, čuvanje/skladištenje (hlađenje), uklanjanje i preradu sporednih proizvoda životinjskog porekla koji nisu za ishranu ljudi
	304.5.2.3.	Nabavka opreme i uređaja za rasecanje, obradu, preradu, pakovanje i označavanje mesa i usitnjenog mesa, poluproizvoda od mesa, mašinski separisanog mesa i proizvoda od mesa
	304.5.2.4.	Nabavka opreme i uređaji za hlađenje, pasterizaciju i sterilizaciju mesa i proizvoda od mesa
	304.5.2.5.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.2.6.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.2.7.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.2.8.	Marketing proizvoda

Prerada voća, povrća i grožđa i marketing	304.5.3.3.1.	Nabavka opreme i uređaja za sušenje voća, povrća i grožđa, kao i njihovih proizvoda
	304.5.3.3.2.	Nabavka opreme i uređaja za zamrzavanje voća i povrća, kao i njihovih proizvoda
	304.5.3.3.3.	Nabavka opreme i uređaja za blanširanje, pasterizaciju i sterilizaciju proizvoda
	304.5.3.3.4.	Nabavka opreme za prijem voća, povrća i grožđa, kao i preradu, punjenje i pakovanje njihovih proizvoda
	304.5.3.3.5.	Nabavka opreme za proizvodnju vina, rakija i drugih alkoholnih pića, kao i opreme za degustacione sale
	304.5.3.3.6.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.3.3.7.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.3.3.8.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.3.3.9.	Marketing proizvoda
Prerada uljanih kultura i marketing	304.5.4.4.1.	Nabavka opreme i uređaja za hladno ceđenje uljanih kultura
	304.5.4.4.2.	Nabavka opreme i uređaja za fizičku rafinaciju uljanih kultura
	304.5.4.4.3.	Nabavka opreme za punjenje i pakovanje ulja
	304.5.4.4.4.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.4.4.5.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.4.4.6.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.4.4.7.	Marketing proizvoda
Prerada gajenog, začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja, kao i marketing	304.5.5.5.1.	Nabavka opreme i uređaja za sušenje gajenog začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja, kao i njihovih proizvoda
	304.5.5.5.2.	Nabavka opreme za preradu gajenog začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja kao i njihovih proizvoda
	304.5.5.5.3.	Nabavka opreme i uređaja za destilaciju gajenog začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja, kao i njihovih proizvoda (za potrebe farmaceutske industrije)
	304.5.5.5.4.	Nabavka opreme i uređaja za ekstrakciju gajenog začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja, kao i njihovih proizvoda
	304.5.5.5.5.	Nabavka opreme i uređaja za pakovanje i skladištenje gajenog začinskog, lekovitog i aromatičnog bilja, kao i njihovih proizvoda
	304.5.5.5.6.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.5.5.7.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.5.5.8.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.5.5.9.	Marketing proizvoda

Prerada pčelinjih proizvoda i marketing	304.5.6.1.	Nabavka opreme i uređaja za preradu pčelinjih proizvoda
	304.5.6.2.	Nabavka opreme i uređaja za pakovanje i skladištenje pčelinjih proizvoda
	304.5.6.3.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.6.4.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.6.5.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.6.6.	Marketing proizvoda
Prerada gajenih vrsta gljiva i marketing	304.5.7.1.	Nabavka opreme i uređaja za sušenje gajenih vrsta gljiva, kao i njihovih proizvoda
	304.5.7.2.	Nabavka opreme i uređaja za zamrzavanje gajenih vrsta gljiva, kao i njihovih proizvoda
	304.5.7.3.	Nabavka opreme i uređaja za blanširanje, pasterizaciju i sterilizaciju proizvoda
	304.5.7.4.	Nabavka opreme za prijem, preradu, punjenje i pakovanje gajenih vrsta gljiva i njihovih proizvoda
	304.5.7.5.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.7.6.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.7.7.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.7.8.	Marketing proizvoda
Prerada plodova sakupljenih iz prirode i marketing	304.5.8.1.	Nabavka opreme i uređaja za sušenje plodova sakupljenih iz prirode, kao i njihovih proizvoda
	304.5.8.2.	Nabavka opreme i uređaja za zamrzavanje plodova sakupljenih iz prirode, kao i njihovih proizvoda
	304.5.8.3.	Nabavka opreme i uređaja za blanširanje, pasterizaciju i sterilizaciju proizvoda
	304.5.8.4.	Nabavka opreme za prijem voća, povrća i grožđa, kao i preradu, punjenje i pakovanje njihovih proizvoda
	304.5.8.5.	Nabavka opreme za čišćenje, pranje i dezinfekciju (sterilizaciju) objekata, opreme, alata, uređaja i mašina, uključujući i opremu za garderobe i sanitarne prostorije
	304.5.8.6.	Nabavka opreme za dezinfekciju radnika
	304.5.8.7.	Nabavka laboratorijske opreme (bez staklenog pribora) za internu upotrebu, kao deo prerađivačkog pogona
	304.5.8.8.	Marketing proizvoda

G. PODSTICAJI ZA PRIPREMU I SPROVOĐENJE LOKALNIH STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA (VAŽI SAMO ZA POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA POLJOPRIVREDU, VODOPRIVREDU I ŠUMARSTVO)		
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**202.1.**	**Sprovođenje lokalnih strategija razvoja**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	202.1.1.	Jedna ili više mera definisanih oblastima A, B ili V (po sopstvenom izboru partnerstva za teritorijalni ruralni razvoj)
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**202.2.**	**Umrežavanje i saradnja između partnerstva za teritorijalni ruralni razvoj**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	202.2.1.	Umrežavanje i saradnja na nacionalnom nivou
	202.2.2.	Umrežavanje i saradnja na međunarodnom nivou
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**202.3.**	**Ukupni troškovi nastali aktivnostima partnerstva za teritorijalni ruralni razvoj**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	202.3.1.	Vođenje partnerstva za teritorijalni ruralni razvoj
	202.3.2.	Usvajanje veština
	202.3.3.	Troškovi animacija stanovništva
D. UNAPREĐENJE SISTEMA KREIRANJA I PRENOSA ZNANJA		
	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**305.**	**Razvoj tehničko-tehnoloških, primenjenih, razvojnih i inovativnih projekata u poljoprivredi i ruralnom razvoju**
Mera	**306.**	**Podrška pružanju saveta i informacija poljoprivrednim proizvođačima, udruženjima, zadrugama i drugim pravnim licima u poljoprivredi** (Važi samo za pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo)

Tabela 4. Vrste mera posebnih podsticaja

	Šifra mere	**Mera podrške / investicija**
Mera	**401**	**Podsticaji za sprovođenje odgajivačkih programa, radi ostvarivanja odgajivačkih ciljeva u stočarstvu**
Mera	**402**	**Podsticaji za promotivne aktivnosti u poljoprivredi i ruralnom razvoju**
	Šifra investicije	*Lista potencijalnih investicija u okviru mere*
	402.1	Informativne aktivnosti: sajmovi, izložbe, manifestacije, studijska putovanja
	402.2.	Stručno osposobljavanje i aktivnosti sticanja veština i pokazne aktivnosti
Mera	**403**	**Podsticaji za proizvodnju sadnog materijala i sertifikaciju i klonsku selekciju**

Tabela 5. Vrste mera koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, mera kreditne podrške, mera ruralnog razvoja i u okviru posebnih podsticaja[6]

Šifra mere	Mera
601	
602	
...	
...	

6 Ukoliko jedinica lokalne samouprave planira da sprovede mere koje nisu predviđene Šifarnikom mera, prva takva mera se u Obrascu 1 navodi pod šifrom 601, sledeća pod šifrom 602. i tako redom za svaku planiranu meru.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.435:352.07(497.11)(035)

БОГДАНОВ, Наталија, 1962–
Priručnik za programiranje budžetske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju u jedinicama lokalne samouprave / Natalija Bogdanov, Slobodan Živanović, Aleksandar Bogunović. – Beograd : Stalna konferencija gradova i opština – Savez gradova i opština, 2018 (Beograd : Dosije studio). – 84 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Tiraž 500.

ISBN 978-86-88459-91-4
1. Богуновић, Александар, 1971– [аутор]
2. Живановић, Слободан, 1978– [аутор]
а) Рурални развој – Локална самоуправа – Србија – Приручници

COBISS.SR-ID 270937356

Stalna konferencija
gradova i opština

Savez gradova i opština Srbije

Makedonska 22/VIII
11000 Beograd
Srbija

Tel: 011 3223 446
Faks: 011 3221 215
E-mail: secretariat@skgo.org

www.skgo.org
www.facebook.com/skgo.sctm
www.twitter.com/skgo_sctm

ISBN 978-86-88459-92-1